

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

41 (470), 9—15 жовтня 2008

Фото Олесь Дмитренко

● АКТУАЛЬНА ТЕМА

— На вісімнадцятому році незалежності говорити про якісь не те що кардинальні, а бодай значні зміни у сприйнятті суспільства феномену Української Повстанської Армії не доводиться.

Звичайно, зрушення є, передусім завдяки багатьом виданням дослідницького документального характеру. Маю на увазі багатотомний літопис УПА, окремі книжки про цей етап національно-визвольної боротьби. Свою справу роблять пересувні виставки, які з минулого року мандрують Україною.

Я був свідком жвавого інтересу до такої виставки у Фастівському музеї на Київщині. Було проведено конференцію. Але, на жаль, до заходу долучилися не надто широкі кола. На противагу тотальній пропаганді, яку здійснювала ідеологічна машина комуністичної влади, не створено настільки ж масової контрпропаганди.

Широке висвітлення цього явища мало б бути в художньому й документальному кінематографі, пресі, на радіо, а передусім у школах та у вищих навчальних закладах, бо юне покоління вбирає все, як губка, і воно має знати правду. Для цього потрібна державна програма, передусім в освіті. Але на це важко сподіватися, коли наш парламент поділено не лише на партії, фракції, а й на ворожі табори, серед яких відверто антиукраїнські. Маю на увазі насамперед комуністів, які, попри президентські укази, обкидають болотом із парламентської трибуни, в телерадіоэфірі все, що стосується УПА, навіть не змінюючи лексики.

Суспільство трохи розгублене, бо нема твердої державної установки на те, що сьогоднішня українська армія — спадкоємиця військових традицій не Червоної армії, а тих формувань, які були власне українськими й виборювали незалежність: військові формування УНР, Західно-Української Народної Республіки, УПА, Українська Галицька Армія. У підручниках з історії, історичних посібниках для вищих шкіл

ЗАВЖДИ НЕСКОРЕНІ

На Покрову традиційно відзначають річницю створення Української Повстанської Армії.

Висвітлення героїчної боротьби УПА за свободу — основна тема письменника Василя Портяка. Редакція звернулася до нього з проханням прокоментувати, чи відбулися зміни у сприйнятті українців УПА. Чи збільшилося прихильників героїчних визвольних змагань, особливо на півдні та сході України?

це чітко не визначено. Звідси висновок: зміни є, але вони, на жаль, не вражають.

— **Які відгуки на Ваші твори? Чи вони допомагають людям зрозуміти історичну правду про УПА?**

— На жаль, не думаю, що такі книжки, як моя, щось кардинально змінять у сприйнятті масового читача цієї сторінки історії. По-перше, немає масового читача. Наклад моєї книжки "У снігах", як багатьох інших українських книжок — 2 000 примірників. Це також одна з найбільших проблем. По-друге, мої новели й оповідання — не документальні розповіді про героїку УПА, про самозречену боротьбу. Вони радше про людину, яка опиняється у трагічній ситуації, бо втрапляє в жорна страшних історичних процесів. Мене цікавить світ саме такої людини. Були хороші відгуки з різних кінців України, але вони більше стосувалися новели як форми, тобто письма.

Хочеться, щоб читач сприймав цю книжку не лише як епізоди визвольної боротьби, а глибше.

Кінематограф, де я чимало попрацював, зокрема над цією темою, має вплив значно більший. За моїми сценаріями вийшли фільми "Нескорений" про Романа Шухевича, "Атентат. Осіннє вбивство в Мюнхені" про Степана Бандеру, "Залізна сотня" — за спогадами славної пам'яті Юрія Борця, який недавно помер, був ветераном УПА, пройшов із боями у складі однієї з сотень аж до Баварії, жив в Австралії й дуже переймався тим, що відбува-

ється в Україні. Мав одну з найбільших будівельних фірм в Австралії, тож значні кошти віддавав на видання історичних книжок в Україні, на українську пресу, кінематограф. Майже повністю фінансував фільм "Залізна сотня".

За моїм сценарієм створено один з перших в Україні фільмів про УПА "Вишневі ночі". Почали знімати його ще за часів Радянського Союзу, коли дозволили про це говорити. З Аркадієм Микільським ми зняли документальний фільм "Чия правда, чия кривда".

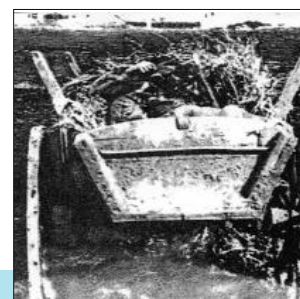
На жаль, жоден із цих фільмів не йшов у широкому прокаті на сході й півдні України — там, де вони найпотрібніші. Демонстрували їх переважно в Галичині. Були прем'єрні покази у Києві, на Київщині, у Східній Україні, але цього замало. У всіх регіонах їх дуже тепло сприймала молодь. Надходило багато відгуків, писали про те, що не знали справжньої історії. Історію УПА перекручували, плямували, а це наша героїка, наша слава.

Якби телебачення демонструвало ці фільми не лише до Дня Незалежності раз на рік або іноді серед ночі, то вони б мали значно більший вплив.

Нещодавно в одному з інтерв'ю російський політик, правозахисник Валерія Наводворська, якій дуже симпатизую, зокрема через її позитивні оцінки українських реалій, сказала: "Я бачила Ваш фільм

Продовження на с. 6

ПАМ'ЯТЬ ЗАКЛИКАЄ

3

ХЛІБОРОБ НА ПОСТАМЕНТІ

5

КИЇВСЬКИЙ ТЕАТР В ІСТОРІЇ "ПРОСВІТИ"

14

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ "Київ",
МФО 320401 ЗКПО 21709106

ГАРТУЙМО ПАТРІОТІВ

Шановна редакціє! Дозвольте схилити голову перед вашою подвижницькою працею в ім'я нашої Батьківщини і побажати всім вам тих гараздів, які ви заслужили. Я вчителька історії економіко-правової гімназії Слов'янська. Удруге збираю кошти на спорудження Кобзарєвої церкви. Хай невеличке джерело нашої допомоги будівництву переростає в повноводну ріку пошани і любові до Кобзаря.

З глибокою повагою
Людмила ВЕЛИЧКО

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 900 294 грн. 00 коп.

БАТЬКІВЩИНА ГЕОРГІЯ ВОРОНОГО

Олександр ШОКАЛО,
письменник, головний редактор
журналу “Український Світ”

СІВЕРІЯ — ЗЕМЛЯ СУВОРИХ
І СПРАВЕДЛИВИХ

Сіверщина багата на історико-культурні пам'ятки, на природні ресурси й розкішної краси ландшафти. Геотектоніка Сіверщини, надто Приудайської, зберігає пам'ять природи про ті геологічні епохи, коли вирувала динаміка формування неповторного образу нашої хлібородної землі, осяяної живодайним Сонцем.

Археологічні дослідження свідчать, що в Приудайській Сіверщині люди живуть протягом десятків тисяч років. Тодішня людність займалася мисливством, рибальством, збиральництвом. Ще задовго до нової ери на цих землях уже було розвинене хліборобство. До відкриття правдивої археологічної культури в Приудайській Сіверщині — Журавської палеолітичної стоянки, вік якої не менше 12 тисяч років, безпосередньо причетна й родина Вороних. Це поселення виявив і брав участь у його дослідженні геолог Андрій Вороний — небіж Георгія Вороного по старшому братові Михайлові.

Сіверщина має ще одну давню назву — Сіверія (так любовно називали свою хлібородну землю наші пращури — сівери-сіверці). Сіверія розпросторювалася на східній частині Лівобережжя Дніпра від Північно-Східного Приазов'я у басейнах Сіверського Дінця, Дону аж до витоків Десни, до північного краю України — Полісся. Ця хлібородна земля була під захистом суворого й справедливого Духа північного Сонця й Вітру — Сівера, який благословляв і оберігав дбайливих господарів-хліборобів і карав недбайливих. Звідси сакральні наймення країни — Сіверія (Сівером благословенна земля) й північноорійського народу — сівери (дбайливі господарі-хлібороби й доблесні богатирі-лицарі, суворі, справедливі, справжні люди). Синонім Сіверщини — Чернігівщина, як синонім сіверців — чернігівці. Давньоукраїнський теонім Сівер має аналога в індоорійській мові — Ш'явар (дух могутнього воїна в образі чорного бика). Витоки цього сакрального наймення народу сягають зодіакальної епохи Бика, що почалася 6 тисячоліть тому й тривала 2 тисячоліття. Ці архаїчні наймення успадкували наступні покоління корінної людності, зберігаючи давні самоназви сіверців й чернігівців. Геродот у своїй “Історії” називає хліборобський народ, який жив на теренах Сіверії, будинами й гелонами, відзначаючи його високу культуру. Ця подвійна грецька назва одного й того ж народу пов'язана з Геліосом (Сонцем) й означає пробуджені-просвітлені, а столицю будинів-гелонів Геродот називає Гелоном, що в археології відоме як Більське городище (поблизу с. Більськ на Полтавщині) — найбільше городище в Східній Європі. Ось звідки витоки унікальної сіверсько-чернігівської хліборобської культурної традиції, лицарства, духовного аристократизму й красивої генетичної породи, званої в науці північно-іранським антропологічним типом, які споріднюють нас із нащадками наших спільних предків — оріїв-сонцеспівників, просвітлених хліборобів і ратників (оборонців) — з іранцями, таджиками та індіями хлібородної Північно-Західної Індії. Цю традицію успадкувало й продовжило могутнє колись козацтво та його нащадки — козацько-селянська верства, яка успадкувала генетичну досконалість орійського духов-

Уривки з роману-есе

“Георгій Вороний. Геній математики з українським серцем”

ного типу, суворість і справедливість справжніх людей.

Такими справжніми, суворими й справедливими людьми були сіверські козаки-селяни — воїни й хлібороби, до яких належав і рід Вороних. Козаки-селяни “утворюють численний стан і відрізняються від інших Українців чистотою народного типу, що його у вищих станах стерла чужа цивілізація, а в селянах придушило безперестанне гноблення”, — писав П. Куліш у “Повісті про Український народ”. Козаки-селяни становили основну верству українського суспільства: як заможні хлібороби вони мали найміцніші господарства, бо вміли господарювати, а козацькі діти, здобуваючи середню й вищу освіту, ставали сіллю землі, творчою й науковою елітою — становили провідну духовно-інтелектуальну суспільну силу. Козаки-селяни трималися на території Лівобережної України, в основному в Сіверщині, ще в другій половині XIX й аж до початку XX століття. Вони зберігали давню традицію волі — закону, який схвалювало віче (рада), свої верстові права, чистоту етнічного типу й культурну традицію... аж до руйнівних колективізацій й Голодомору. Той геноцид козацько-селянської верстви — справедливих і справжніх людей — учинили масоно-більшовицькі верховоди руками винародовлених, деморалізованих нелюдів. Постраждала від репресій і вся родина Вороних, і навіть сліди їхньої культурної праці стирали з лиця землі ще донедавна...

Сіверія-Сіверщина завжди відстоювала свою культурну й політичну незалежність і тяжила до автономії (недарма гетьман Іван Мазепа мріяв про корону Сіверського володаря). На теренах Сіверщини були три козацькі столиці Української національної держави — Гетьманщини (Гетьманська держава 1648—1782 років) — Гадяч, Батурин і Глухів (цього року відзначає 300-річчя).

ЛЮДИ СІВЕРСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Генетичне й духовне багатство Приудайської Сіверщини яскраво виявилось в людях, які уособлюють сіверський козацький, арис-

Осип Максимович Бодянський

тократичний духовний тип, витворений упродовж багатотисячлітньої культурної історії краю.

У Варві, центрі Приудайської Сіверщини, народився й виріс Осип Максимович Бодянський (1808—1877) — нащадок знаного козацько-священницького роду, визначний український історик, філолог, етнолог, письменник, перекладач, один з основоположників української й російської славістики, відомий на весь слов'янський світ дослідник народної творчості, писемності й культури слов'янських народів, найщирі-

ший товариш Миколи Гоголя, Пантелеймона Куліша, Тараса Шевченка. Вчений створив ґрунтовні праці про походження слов'ян та слов'янської писемності, опублікував вісім тисяч українських народних пісень, понад півтори тисячі прислів'їв, приказок і казок. Сам О. Бодянський записав (в основному на рідній Варвинщині) близько трьох тисяч народних пісень, а його менший брат Федір (1812—1873), фольклорист і педагог, — близько 800 пісень. Працюючи професором Московського університету й паралельно на посаді секретаря і редактора Товариства

Григорій Савович Сковорода

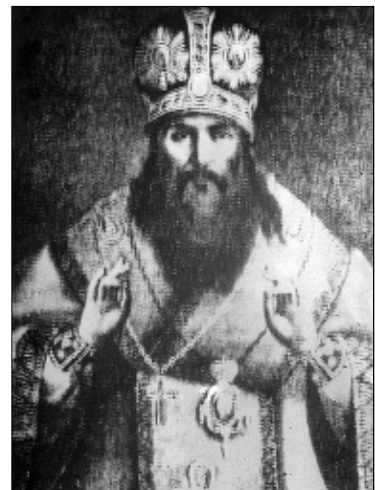
історії й старожитностей, О. Бодянський підготував і видав сотню унікальних пам'яток, переважно української історичної думки: “Історію Русів”, “Літопис Самовидця”, твори інших козацьких літописців, “Джерела Малоросійської історії” Д. Бантиша-Каменського, “Реєстр Війська Запорозького 1649 року” та інші праці, які заклали основу української історіографії, а вченому принесли славу великого українського патріота. 12 листопада 2008 р. виповнюється 200 років від народження О. М. Бодянського.

Від Варви недалеко до колишнього сотенного міста Чорнухи, де в козацькій сім'ї народився й виріс Григорій Савович Сковорода (1722—1794) — наш великий духовний подвижник, філософ-практик і вчитель народу. Філософію мислитель розумів як мудрість жити в істині й сам жив згідно зі своїм вченням. У філософії мудрого серця Григорія Сковороди виявилася життєва суть питомої української філософії кордоцентризму. Згідно з ученням Г. Сковороди про внутрішню людину й про серце як найтонішу людину, серце — основа неповторності й унікальності особистості, а розум виявляє загальне в діяльності людей. Розумом людина спрямовується у світ, а серцем тяжіє до рідного. Саме в серці закорінений український людський патріотизм — любов до рідної землі й до своїх земляків, а також зорієнтованість на духовні цінності хліборобської культури й на силу рідної землі, що є спасенною суттю антеїзму. Головним у кордоцентризмі — філософії серця — є вибір моральних орієнтирів. Г. Сковорода уособив глибинні моральні цінності українського світогляду, закоріненого в благородстві соборної праці хліборобської культури, й наперед на віки визначив розвиток української духовності й державності. Звідси сковородинський духовний тип української лю-

дини — морально зрілого, послідовного творця духовних цінностей. Г. Сковорода по праву є духовним батьком і творцем українського національного відродження. Згідно з його вченням, перспективу життя народу визначає самоусвідомлення ним своєї священної духовної єдності, а просвітлений дух пробудженої нації — передумова державного відродження України.

Між Чорнухами й Журавкою — козацьке село Білоцерківці, де народився й виріс Іван Якимович Фальківський (у чернецтві — Іриней) (1762—1823) — визначний український письменник, історик, філософ, математик, астроном, географ, найобдарованіший серед усіх відомих у Російській імперії вчених кінця XVIII—початку XIX століття. У 1803—1804 роках І. Фальківський був ректором Києво-Могилянської академії й протягом 21 року викладав там алгебру, геометрію, змішану математику — гідравліку, астрономію, архітектуру, оптику, географію, історію, поезію, німецьку мову, філософію, теологію. Знаний також як реорганізатор чернечого життя з метою його доцільності й корисності для суспільства. Життєве кредо духовного подвижника: “Я завжди з любов'ю здобуваю потрібні моїй дорогій вітчизні знання”. Рід Фальківських споріднений із родом Бодянських.

У Журавці закорінений рід Вороних, який походить зі старовинного козацького кореня й дав Україні багатьох славних людей. Прапрадіди були курінними отамами на Січі. Георгіїв дід Яків Тара-

Іван Якимович Фальківський

сович Вороний як потомствений козак-селянин із старшинським титулом осів на журавській землі ще в XVIII столітті. Георгіїв батько — Феодосій Якович (1837—1910) — відомий своєю просвітницькою діяльністю: навчаючись у Київському університеті, став одним з ініціаторів створення безплатних недільних шкіл для робітничої молоді. Серед 17 студентів Університету Святого Володимира, які підписали лист від 14 вересня 1859 року до М. І. Пирогова як попечителя Київського навчального округу з проханням про відкриття недільної школи на Подолі, були Феодосій Вороний, Михайло Драгоманов, Іван Сікорський (батько всесвітньо відомого авіаконструктора Ігоря Сікорського). Через Ф. Вороного Тарас Шевченко передав для Подільської школи 50 примірників свого “Кобзаря”. Цей гідний наслідування громадянський приклад юнака високо оцінила Олена Пчілка: в одному зі своїх нарисів, звер-

таючись до подій національного значення в Київському університеті кінця 50-х — початку 60-х років XIX ст., вона назвала студента Феодосія Вороного “громадянином з великої літери”. Ф. Вороний вчителював у Немірівській гімназії, працював професором словесності в Ніжинському лицей, директором гімназій у Кишиневі, Бердянську, Прилуках. Після виходу на пенсію збудував у рідній Журавці за власні кошти школу для сільських дітей, заснував безкоштовну народну бібліотеку-читальню, яка діяла з весни 1898 року. Фонди бібліотеки лише за перший рік виросли на більш як тисячу томів, а читальний загал становили хлібороби.

Старший син Феодосія Яковича Михайло, який займався агрономією, селекцією, лікарськими травами, разом із батьком заклали основи сортового садівництва, промислового вирощування м'яти. Стараннями Вороних у Журавці ще 1885 року збудовано один із перших на цілу Російську імперію заводів із переробки лікарських рослин, зокрема з виробництва м'ятної й лепехової олії, з переробки чорної мальви, майорану, шавлії тощо. М'ятний промисел розвинувся по всій Прилуцькій окрузі й приносить селянам найбільші прибутки. А Журавський м'ятний завод був відомий на всю Україну й працював ще 10 років тому. Завдяки зусиллям родини Вороних Журавка пережила на межі XIX—XX століть своєрідне відродження, ставши осередком народної освіти й високої культури господарювання та побуту. А сини Георгія Вороного — Георгій (Юрій) і Олександр зробили визначний внесок у розвиток української медицини: Юрій Вороний працював над проблемою пригоєння тканин та органів і здійснив першу в світі операцію з пересадки труної нирки хворому (1933); Олександр Вороний винайшов спосіб лікування раку (1938), та невдовзі його заарештували за доносом, і він загинув на засланні. Вся родина Вороних зазнала репресій і поневірянь...

У Журавці, крім роду Вороних, закорінений також старовинний козацький рід Лукомських, із якого виросли: Степан Васильович Лукомський (1701—1779) — славний український хроніст, автор “Історичного зібрання” й інших праць, його син Степан — Прилуцький повітовий суддя й відомий філантроп, їхній правнук і внук Родіон Іванович Лукомський (1801—?) — Пирятинський межовий суддя й Журавський поміщик, приятель Тараса Шевченка, якого митець увічнив у відомому портреті 1843 року. З Журавською садибою Лукомських пов'язана легенда про закорінні там Шевченкові рукописи.

Із сусідніх із Журавкою Богданів походить знаменитий козацький рід Крицьких (міцні й надійні, як криця) — відомих в окрузі лікарів, звідки Георгій Вороний узяв собі за дружину Ольгу Митрофанівну, яка

ПРИУДАЙСЬКА СІВЕРЩИНА

стала йому люблячою, турботливою помічницею й матір'ю їхнім шістьом дітям — двом синам Олександрю та Юрію і чотирьом донькам Олександрі, Марії, Олені й Тетяні (померла юною).

У сусідній Антонівці народилася й виросла визначна представниця сквородинського типу української людини нового часу Валерія Михайлівна Нічик (1928—2002) — видатний учений у галузі історії української філософії, професор. Працюючи все життя в Інституті філософії НАН України, В. М. Нічик організувала й очолила осередок науковців з вивчення джерел української філософської, зокрема релігійно-ідеалістичної, думки, незважаючи на гніт комуністичної ідеології й вульгарного матеріалізму.

У Сокиринцях, що на північ од Журавки, в родовій старшинській садибі Галаганів, створив центр українського культурно-господарського руху Григорій Павлович Галаган (1819—1888) — фундатор Колегії Павла Галагана в Києві, на утримання якої віддав 11,5 тисячі десятин землі в Полтавській і Чернігівській губерніях, видавець журналу “Кіевская старина”, член Державної Ради Російської імперії, подвижник кооперативного руху в Україні, добродійник: один із засновників Прилуцької чоловічої гімназії, фінансово підтримував діячів української культури, зокрема художників, які навчалися в Римі, створивши на основі їхніх картин свою славнозвісну мистецьку колекцію. Сокиринська садиба — єдиний на Лівобережжі цілковито збережений архітектурно-господарсько-природний комплекс, пам'ятка зодчества й садово-паркового мистецтва. Секрет збереженості протягом революційно-воєнних лихоліть — у кооперативній організованості місцевих селян, які й не дали розтягнути зразкової на цілу Російську імперію садиби. Ще 1871 року Г. Галаган заснував у Сокиринцях Ощадно-позичкове товариство (народний кооперативний банк), членами якого були спочатку колишні кріпаки, а згодом мали право вступати всі мешканці волості. “Бажаючи щастя народові”, Григорій Павлович кілька разів скликав сокиринських селян на раду (віче), сам виробив статут Товариства, домігся затвердження його в Петербурзі, відтак став головою ради Товариства й доволілітнім опікуном. Сокиринське Товариство було найпотужніше в усій Полтавській губернії (його власний пайовий капітал становив на початок ХХ століття понад 130 тисяч рублів), воно проіснувало майже 60 років, аж до більшовицької колективізації. Досвід наших мудрих селян показав, що кооперативна організація кредиту й сільгоспвиробництва — надійна основа для розвитку аграрної культури, духовно-інтелектуальної й економічної сили України. Саме це зараз необхідне для порятунку українського села.

У Сокиринцях, у сім'ї нащадків німецьких колоністів, народився Георгій Васильович Пфейфер (1872—1946) — видатний український математик, академік АН УРСР, директор об'єднаного Інституту математики та фізики АН УРСР (1941—1944), який усе життя присвятив науковій праці та викладацькій роботі в рідному Київському університеті й Київському політехнічному інституті. Г. Пфейфер був молодшим колегою Г. Вороного.

Із Сокиринцями пов'язані життя й творчість Остапа Микитовича Вересая (1803—1890) — феноменального українського кобзаря-лірника, завдяки якому до нас дій-

шли, в записках Пантелеймона Олександровича Куліша, унікальні скарби історичної пам'яті наших предків.

Поряд із Сокиринцями — чи не найбільший в Україні Тростянецький дендропарк, ландшафтний унікум світового значення, де зібрано близько 700 порід дерев з усіх континентів. А створив його Іван Михайлович Скоропадський (1805—1887) — губернський предводитель дворянства, представник знатного роду, з якого походять два гетьмани: Іван Ілліч Скоропадський (1646—1722) та Павло Петрович Скоропадський (1873—1945).

Останній гетьман України Павло Скоропадський доклав великих зусиль до воскресіння української державності й творення Української держави (Другого Гетьманату) — повернення до національних коренів, відновлення всього українського, передусім духовної традиції, бо в духові — сила народу, й народний дух творить національну державу. За сім з половиною місяців гетьманування П. Скоропадський створив перший в історії Ук-

Павло Петрович Скоропадський

раїни Кабінет Міністрів, упорядкував податкову систему, створив Українську армію, заснував Українську академію наук, систему українських середніх шкіл і вищих навчальних закладів, систему національного мистецтва й народної культури, Українську національну бібліотеку й Український національний архів... Таку основу творення здорової нації й освіченої національної держави заклав за короткий час Гетьман України Павло Скоропадський. Але інтригани й демагоги, заангажовані масоно-соціалістичною ідеологією, кинули український народ на абсурдну, самовбивчу громадянську війну до загибелі — зруйнували основу культурного, господарського, соціального й політичного розвитку України, зруйнували щойно воскреслу державність і привели країну до керованого хаосу. А “спасителями” явилися масоно-більшовики з Росії, які “навели порядок”, підірвавши генетичні й духовні сили українського народу колективізацією: “розкуркуленням” і голодоморним геноцидом на тривалий час закабаливши Україну... Суспільні збурення мають тенденцію повторюватися через три людські покоління, але навиворіт: зараз подібна “спасительська” легенда, подібний керований хаос, тільки замість колективізації-“розкуркулення” — приватизація-“окуркулення”, замість голодоморного геноциду корінного народу — технологічний етноцид. Надбане в колективному господарстві в масштабі всієї країни, що його організували більшовики з підручними, приватизують тепер їхні онуки, які також у “більшості”...

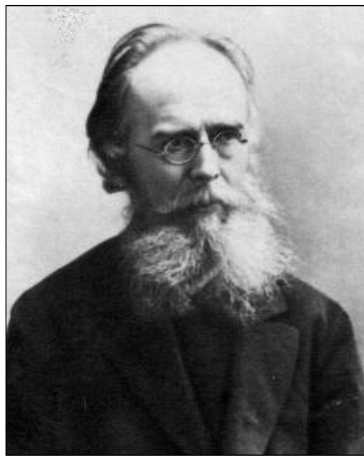
На схід од Сокиринців, на Роменщині, на хуторі Манів, поблизу села Гаврилівка (тепер село Гришине) народився нащадок знаного козацького роду Олександр Опа-

насович Потебня (1835—1891) — видатний український мовознавець, філософ, психолог, фольклорист, етнолог, педагог, громадський діяч, професор Харківського університету, член-кореспондент Петербурзької Академії наук, засновник психологічного напрямку в слов'янському мовознавстві й творець лінгвістичної поетики. Досяг видатних успіхів у дослідженні народної поетичної творчості, народних вірувань і звичаїв, а новими теоретичними підходами до вивчення явищ мови, мислення, культури випередив свій час. Учений переконливо довів, що винародовлення (денаціоналізація) ідентичне душевному й духовному розладові та занепадові особистості. Завдяки науковому подвижництву О. Потебні українська філологія стала особливо значущою в слов'янському світі й вийшла на загальноєвропейський рівень.

Із Роменщини походить і козацький рід видатних українських культурно-громадських і державно-політичних діячів Полетиків: Іван Андрійович (1726—1783) — лікар і вчений, Андрій Андрійович (1742—1898) — громадський діяч, Григорій Іванович (1735—1898) — дипломат, Григорій Андрійович (1725—1784) — політичний діяч та його син Василь Григорович (1765—1845) — історик і громадський діяч (О. М. Лазаревський вважав батька й сина Полетиків авторами знаменитої “Історії Русів”).

Родом із Прилук Яків Андрійович Маркович (1696—1770) — державний діяч Гетьманщини й мемуарист, автор “Щоденника”, неопізнаного джерела для вивчення політичної, соціально-економічної, культурно-побутової історії України XVIII століття. Навчався в Київській академії, був учнем Феофана Прокоповича (1681—1736) — вченого-енциклопедиста, одного з найосвіченіших людей того часу.

У Прилуках, у славному козацькому роді Горленків народився й виріс Яків Андрійович Горленко (у чернецтві — святий Йосаф) (1705—1754) — визначний український поет, освітній діяч і духовний подвижник, святий (канонізований 1911 року, нетлінні мощі зберігаються в Белгородському Троїцькому соборі). Я. Горленко по батьковій лінії — внук прилуцького полковника Дмитра Горленка, а по материній — миргородського полков-

Олександр Опанасович Потебня

ника, гетьмана Лівобережної України Данила Апостола, дядько класика української літератури Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, який створив опис життя святого. Навчався в Києво-Могилянській академії (1713—1725), прийняв рясофор у Київському Межигірському монастирі (1725), а мантію в Київському Братському монастирі (1727), з 1729 (протягом трьох років) — учитель у Києво-Могилянській академії, з 1737 — ігумен, а з 1744 — ар-

Яким Андрійович Горленко (святий Йосаф)

хімандрит Лубенського Мгарського монастиря, з 1745 — намісник Троїце-Сергієвої лаври під Москвою, з 1748 — єпископ Белгородський і Обоянський (основне населення епархії — українці). Я. Горленко багато сил поклав на підвищення морального й освітнього рівня духовенства й народу: суворо карав духовенство за негідне поводження й дбав про народ. Вирізнявся аскетизмом і цілковитою безкорисливістю. Яким Горленко товаришував із Григорієм Сковородою. Як і Сковорода, Горленко передбачив свій відхід із цього світу, відвідав рідну Прилучину й попрощався з батьком, колишнім бунчуковим товаришем. Я. Горленко залишив багату літературну спадщину: поетичні й прозові твори, епістолярію, повчання, молитви, автобіографію. Видатною пам'яткою української барокової літератури є його поема про війну семи чеснот із сімома смертними гріхами: в людській душі відбувається боротьба добродійництва й лиходійництва, і зрештою добродійність здобуває перемогу над злотиством.

З Горленківського роду походить і Василь Григорович Горленко (1853—1907) — знаменитий письменник, літературознавець, мистецтвознавець, фольклорист, автор численних праць про українських письменників, кобзарів і лірників.

У Прилуках народився й ціле життя пропрацював на культурно-освітній ниві нащадок козацького роду Павло Павлович Білецький-Носенко (1774—1856) — відомий письменник, мовознавець, фольклорист, перекладач, педагог. Після виходу у відставку в чині капітана був підсудком Прилуцького повітового земського суду, почесним наглядцем Прилуцької лікарні, членом різних наукових товариств. 1803 року Павло Павлович створив у своїй культурній садибі в селі Липинці, що в передмісті Прилук, приватний пансіон, який діяв сорок років і в якому виховували дітей з усієї України, що вражали екзамінаторів у вищих навчальних закладах знаннями з усіх предметів. Відзначався правдивістю й почуттям власної гідності, не запобігав перед можновладцями, сповідував принцип: “Не той багатий, хто багатий, а той, хто обходиться своїми статками”. П. П. Білецький-Носенко написав чимало праць з української мови, зокрема граматику; за дванадцять років створив на основі власних записів українських говірок Лівобережжя, переважно Сіверщини, перший великий словник новоукраїнської мови — “дорогоцінний подарунок усім слов'янським народам”. “Словник української мови” П. Білецького-Носенка видано тільки 1966 року, але його рукописом користувалися Володимир Даль і Борис Грінченко, укладаючи свої словники. З приводу словника П. Білецького-Носенка

М. А. Маркевич писав автору: “Ваша праця є великий подвиг, прекрасно виконана”.

Микола Андрійович Маркевич (1804—1860) — видатний український історик, народознавець, письменник, композитор, економіст, який самотужки вів усе господарську статистику Лівобережної України. Цього славного громадянина, нащадка прилуцького козацького роду Марковичів, Т. Г. Шевченко шанобливо величав кобзарем. М. А. Маркевич створив цінну п'яти томну “Історію Малої Росії”, унікальну етнографічну працю “Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссіян”, перший дослідив український походний театр (вертеп) на основі вивчення “Сокиринського вертепу”, що зберігався в мистецькій колекції Г. П. Галагана, а також залишив “Записки” з цінними спогадами про М. В. Гоголя, О. С. Пушкіна, Т. Г. Шевченка. Микола Андрійович майже весь вік прожив у родовій садибі, його поховано у рідному селі Турівка Прилуцького повіту (нині Яготинський район Київщини).

У Турівці, в сім'ї священика, народився Микола Іванович Міхновський (1873—1924) — ідеолог державної незалежності України, засновник і перший ідеолог українського націоналізму, правник, публіцист, громадський і політичний діяч. Закінчив Прилуцьку чоловічу гімназію (1890) та Київський університет (1895), працював адвокатом у Харкові, провадив активну роботу в громадсько-політичних організаціях національного спрямування. М. Міхновський сформулював основні принципи українського націоналізму як ідеології, яка поєднує цінності особистості й нації, волю індивіда й громади і яка спрямована на утвердження українцями культурної самобутності й здобуття державної незалежності. У програмній праці “Самостійна Україна” виступив фундатором національно-радикальної політично-філософської течії, обґрунтував правові підстави державної незалежності України. М. Міхновський бачив основну причину нещастя своєї нації в зраді інтелігенції інтересів народу та в недостатності серед широкого загалу українців здорового націоналізму, який пробуджує до історичного життя нові народи і є перспективою розвитку людства, бо “націоналізм — всевітня сила”, яка породжує взаємодопомогу й альтруїзм серед поневоленої нації та звільняє нації від духовного, економічного й політичного рабства.

У Прилуцькій чоловічій гімназії, яку закінчив 1885 року Георгій Вороний, починали освіту брати Масло-в: Сергій Іванович (1880—1957) — літературознавець і педагог, член-кореспондент АН УРСР, Василь Іванович (1884—1959) — літературознавець, мистецтвознавець, педагог, краєзнавець, організатор Прилуцького окружного музею, де він зберіг унікальну мистецьку колекцію Григорія Галагана з Сокиринського палацу; брати Ревуцькі: Дмитро Миколайович (1881—1941) — фольклорист і музикознавець, Левко Миколайович (1889—1977) — композитор і педагог, академік АН УРСР; Микола Федорович Яковченко (1900—1974) — народний артист УРСР.

Усіх славних людей Приудайської Сіверщини важко навіть перелічити... Їхня духовно-інтелектуальна енергія живиться з глибин культурної традиції Сіверії. Принаймні шестеро найвизначніших наших земляків стали всесвітньо відомими духовними подвижниками і вченими: Григорій Сковорода, Яків Горленко, Іван Фальківський, Осип Бодянянський, Олександр Потебня й Георгій Вороний, а один, гетьман Павло Скоропадський, став творцем Другої Гетьманщини — Української національної держави початку ХХ століття...

Далі буде.

ЗАМІНА ОТРУЙНОМУ ЗІЛЛЮ?

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Ніхто не знає, навіщо Бог у біохімію маку, конопель і коки вмонтував речовини, подібні до ендорфінів, які беруть участь у функціях клітин головного мозку. Наш “найголовніший комп’ютер” працює так, що людина уникає всього неприємного і прагне того, що викликає відчуття задоволення. Хороша програма... На фізіологічному рівні це ситість, фізичний спокій та секс, на психологічному — творчість, слава, багатство, влада тощо. Фізіологічні та психологічні пріоритети можуть комбінуватися в різний спосіб — наприклад, до краю виснажений фізично бігун-марафонець почувається щасливим, здобувши олімпійську нагороду. Але єдиний біохімічний знаменник задоволення — ендорфіни. Мак, конопль і кока як джерело ендорфінів можуть замінити життя. Таку властивість мають і десятки синтетичних речовин, яких немає в природі, й алкоголь (побічний продукт життєдіяльності дріжджів).

Для наркоманії й алкоголізму характерна потреба в зростаючій дозі й супутня множина патологія; починаючи з певної стадії, травмований щастям мозок майже втрачає здатність до реабілітації, а серце, печінка й нирки — до нормальної роботи. За певної подібності між наркотиками й алкоголем є різниця. Індивідуальні генетичні особливості сприяють до того, що багато людей протягом життя можуть вживати спиртне в тих кількостях, які не викликають ні патології, ні асоціальної поведінки. Наркотики, за нечисленними винятками, пробивають будь-яку генетичну броню — такі особливості Homo sapiens. Маємо ставитися до людей, які втрапили в біологічну пастку, не з погордою, а зі співчуттям. Вони не гірші за нас — вони нещасніші, бо не змогли протиставити себе “тусовці” з її модою.

На початковій стадії хвороби наркомани мають схильність поборювати ставитися до решти людства, звиклого до “буденної сірості”. Популяризації наркотиків у різні часи і в різних країнах сприяли, наприклад, учений Фройд, співак Вертинський і багато голівудських акторів. Саме з Голівуду спочатку США, а потім весь світ прийняв “інтелектуальну моду” на наркотики. Тамтешні психологи та психіатри свого часу проголосили ЛСД відмичкою до райських воріт, але то була дорога до пекла. Доречно буде аналогія з діяльністю терористів: немає зброї проти тих, хто надягнув пояс із вибухівкою і готовий до смерті. Наркоман “вмирає поступово”, але що робити на тій стадії, коли йому ще можна допомогти?

КОНТРПРОПАГАНДА І КОНТРОЛЬ

Було б дивно, якби я почав вписувати рецепти швидкого подолання наркоманії, особливо ін’єкційної, що провокує поширення ВІЛ-інфекції. Жодний захід із тих, про які писатиму, не новий, не вирішальний сам по собі й водночас не реалізований належно в Україні. Проблема в тому, що ми боремося

з наркотиками, з наркоманами, але не боремося з наркоманією як феноменом соціальної психології й проблемою соціальної гігієни.

1. Для того, щоб зменшити поширеність наркоманії, мусимо постійно нагадувати суспільству про її існування. Преса, радіо й телебачення, листівки в поштових скриньках і рекламні щити мають застерігати, вчити розпізнавати й надавати адреси рятівних інституцій — щодня, довго, завжди. Тридцятисекундні документальні фільми про “ломку” і про останні дні остаточно “зламаних” — де вони? Хтось має заплатити за їхнє виробництво й демонстрацію на телебаченні, але спочатку хтось має спланувати й організувати цю кампанію.

Про те, що наркозалежні активно рекламують свій спосіб життя, вже йшлося. Мусимо щось протиставити (до слова, починаючи з “мультиків” для найменших: до 11—12 років кожне створіння з чубчиком чи кісками має так надивитися на вовків-наркоманів і кришталево чистих зайчиків, щоб мати спротив дурному зіллу на рівні підсвідомості). Слід створювати інформаційні фільми для старших школярів, учителів, батьків, тренерів, священнослужителів.

2. Беручи до уваги загрози су-

мо, в усіх цих інституціях.

Один мій колега, який працює в медичному закладі, де лікують наркоманів, його уже “дістали” труднощі такої спеціалізації, спересердя сказав, що у Таїланді за “наркоти” розстрілюють, і наших проблем там нема. Гадаю, стріляти не годиться, але жорсткість Кримінального кодексу щодо правоохоронців, які стають членами таких банд, була б виправданою.

ПРИНЦИП “НАЙМЕНШОЇ ШКОДИ”

Лікарі сприймають алкоголізм і наркоманію як холеру чи сухоти й борються за їхнє “викорінення”, залучаючи правоохоронців. “І що з того? — запитує Е. Надельман, автор книжки “Поліціанти вздовж кордонів”, присвяченої боротьбі з наркоманією у США. Відомо, свого часу “сухий закон” загнав віскі “в тінь”, що спричинило криміналізацію алкогольного бізнесу. Але американці від споживання алкоголю не відмовилися. Так було і в нас після горбачовського указу. “Сухий закон” скасували, бо держава позбавляє себе контролю за виробництвом і продажем алкоголю, втрачає податки й витрачає гроші на поліцію (міліцію). Але ж люди все одно п’ють. Мусимо шукати прийнятний компроміс.

Містер Надельман рекомендує стратегію, яка мінімізує сукупні соціально-економічні втрати від споживання алкоголю і від заходів для боротьби з цим. Сьогодні такий принцип визнано у більшості країн світу, але лише щодо алкоголю, констатує американський автор. Наркотики й наркомани перебувають у тій позиції, в якій були віскі та його шанувальники, коли діяв “сухий закон”.

Кримінальний обіг наркотиків у світі фахівці оцінюють у 400 мільярдів доларів (7 % усього, що продають-купують на Землі). Підпільне їхнє переміщення провокує корупцію серед чиновництва, розростання поліцейського апарату, переповнення в’язниць. Із наркотиками й наркоманами мусимо якось “домовитися”, пише Надельман, мусимо виходити з того, що вони були й будуть завжди.

Про що домовитися? Про те, що споживачі зілля — не злочинці, а за гріатами тримати лише тих, хто його розповсюджує. У більшості країн уже “домовилися” (в Україні також), хоч і тут є проблеми щодо порушення кримінальної справи: одна “доза” в кишені — споживач, а дві, три... З чого розпочинається “дилер”, сказати важко. Що ще? Легалізувати марихуану? Можливо, що частина любителів “травички” переростає підлітково-молодіжне захоплення, але чимало саме з неї розпочинали шлях до голки. А хто це порохував? Е. Надельман пише, що мільйони тих, хто курить марихуану або вживає інші психотропні препарати, саме завдяки цьому не скуштували чогось міцнішого, бо заборонні закони приносять більше шкоди, ніж використання легких наркотиків. А хто це порохував?

Є кілька позицій, щодо яких погоджуюся з американським авто-

“Маємо ставитися до людей, які втрапили в біологічну пастку, не з погордою, а зі співчуттям”.

Фото Ганни Оборської

ром. Перша: гасло “Викоринимо наркоманію повністю і за всяку ціну!” безперспективне, бо наркоман у дев’яти випадках із десяти воює не на боці лікаря, а проти нього, і немає ціни, яка радикально вплине на цю ситуацію. Друга позиція: визнавши те, що є реальністю, шукаймо чогось гнучкішого, ніж Кримінальний кодекс.

Потребуємо спеціальних заходів, зумовлених тим, що сьогодні в Україні наркоманія та поширеність ВІЛ/СНІДу — не дві окремі, а єдина епідеміологічна проблема. За таких умов ні законодавче нехлюйство, ні протилежну йому стратегію громадянської війни проти наркоманів не можна вважати прийнятними.

ЗАМІСНА ТЕРАПІЯ

Спроба розірвати безнадійне протистояння суспільства і наркоманів, зумовлене сутністю хвороби, — замісна терапія. Ідеться не про диво, панацею, а лише про спробу, яка, проте, показала перспективність під час застосування в багатьох країнах.

“Замісна терапія” — це лікування, коли в організм зовні надходить якась речовина замість тієї, яку організм пацієнта не може продукувати. Загальновідомі приклади: інсулін для лікування цукрового діабету чи тироксин після видалення щитоподібної залози. А до чого тут наркоманія? Адже інсулін чи тироксин, не виліковуючи хворих, водночас дає змогу їм сприймати хворобу лише як велику щоденну незручність, доживаючи (в середньому) до того віку, до якого доживають їхні не вражені патологією співгромадяни. Тож можна замінити наркотики-опіати на синтетичний метадон.

Сьогодні так звану метадонову програму запровадили або вивчають у багатьох країнах світу. Вона полягає в тому, що наркоманам легально дають таблетований метадон, і вони можуть “зіскочити з голки”. Метадоновий цикл “кайф-депресія” розтягується на цілу добу, тоді як героїновий триває 3—6 годин. Отже, одна таблетка замість 3—5 ін’єкцій.

В Україні обговорення метадонової програми мляво, хоч і з періодичними загостреннями, триває вже років із десять, а за цей час наркоманія та ВІЛ/СНІД набули типових ознак соціальної епідемії. Багато фахівців виступає проти замісної терапії (до слова, метадон — не єдиний засіб, який пропонують з цією метою: з ним може конкурувати, наприклад, бупренорфін, але не це визначає сутності). По-перше, пишуть критики, метадоновий наркоман не кращий за героїнового. По-друге, вважають вони, міжнародні інституції, які сьогодні безкоштовно пропонують нам метадон і бупренорфін, не фі-

нансуватимуть Україну вічно, і ці речовини доведеться купувати. По-третє, де гарантія того, що метадон (бупренорфін) не потече рікою на чорний ринок з рук медиків, які працюватимуть у проектах замісної терапії? По-четверте, скидається на те, що зарубіжні й українські пропагандисти замісної терапії клопочуться насамперед про власні прибутки, лобіюючи метадон (бупренорфін) не “за так”.

Кожний з цих аргументів слушний, якщо не брати до уваги епідемію ВІЛ/СНІДу. З рук ВІЛ-інфікованого наркомана мусимо забрати шприц, і це головне для суспільства, хоч доля цієї людини лишається сумною. Якщо йдеться про кошти, то метадон дешевий, а вартість “замісної” програми навіть не можна порівнювати зі збитками, які несе пандемія СНІДу. Якщо йдеться про роль медиків на чорному ринку, то не сьогодні вони на нього виходять уперше; якщо йдеться про лобіювання й корупцію на фармацевтичному ринку України, то це дуже стара пісня, що стосується не лише замісної терапії. Лобіювання метадонової фірмою Ікс, яка хоче перехопити вигідний контракт у фірми Ігрек, не стосується того, наскільки метадон (бупренорфін) може чи не може прислужитися боротьбі зі СНІДом.

Моя позиція збігається з думкою головного нарколога Свердловської області РФ Юрія Ружнікова: “Як лікар-нарколог знаю, що для зменшення числа наркоманів ця програма значення не має. Але як лікар розумію, що в умовах ВІЛ-епідемії іншого шляху, мабуть, нема, тому я за метадонову програму”.

В умовах епідемії СНІДу мусимо шукати нових шляхів, принаймні випробувати те, що запропонували інші. Якщо проти цього протестують громадські об’єднання батьків, діти яких потрапили в лещата наркоманії, їх можна зрозуміти. На жаль, ефективність лікування і кількість тих, кого можна вважати вилікованими, не залежить від того, чи “впустимо” ми до себе метадон.

Якщо проти замісної терапії виступає МВС і СБУ, мотивуючи це можливістю зловживань і нелегального обігу метадонової, їм треба нагадати про їхні обов’язки щодо боротьби з такими явищами.

Мусимо розрізняти, де позиція, а де — поза. Ловити дрібноту з однією “дозою” в кишені замало. Перекрити потужний канал постачання наркотиків через кордон — хороша робота, але правда, що жодного типу “наркоти” в Україні сьогодні не бракує: кордони залишаються дірками. Тож мусимо боротися з ін’єкційним споживанням отруйного зілля, бо це, мабуть, єдине, про що насправді можна “домовитися” з наркозалежними.

Графіка Валентини Чорноморченко

пільному здоров’ю, пов’язані з наркотиками, держава не може задовольнятися статистикою. Треба проводити вибірково-репрезентативні анонімні обстеження й опитування, витрачаючи гроші не лише на їхню організацію, а й на виплати тим, хто погодився на обстеження чи опитування. Кошти на це, ймовірно, можуть дати недержавні інституції.

3. Зважаючи на ситуацію, що склалася, маємо запровадити обов’язкову діагностику наркозалежності для тих, хто претендує на певні посади чи обіймає їх.

Вважаю за доцільне обов’язкову перевірку всіх людей у погонах і школярів за згодою батьків. Розповсюдження наркоманії це, можливо, істотно не зменшить, але дасть змогу частину залежних лікувати ще на тій стадії хвороби, коли терапія має перспективи, а також усувати з армії, міліції, авіації, залізниці й автотранспорту принаймні наркоманів — п’яниці, як відомо,

“Складається враження, що у нас знову відбувається так зване розкуркулення працюючого селянина”.

— Іване Федоровичу, якось на прес-конференції Ви вжили термін “земельний дерібан”. Тобто земельні питання знову загострилися?

— Іде рейдерська атака на фермерів, а також на селян, які передали свої земельні паї в оренду сільгосп підприємствам. Справжня війна триває проти фермера Слободяна в Тисменицькому районі на Прикарпатті. Це міцне фермерське господарство хочуть просто знищити, щоб забрати його землю. Пояснення просте: ці приміські землі коштують зараз до 10 тисяч доларів за сотку. Схожа війна точиться проти Гайворонського на Дніпропетровщині, багатьох інших фермерів. Складається враження, що у нас знову відбувається так зване розкуркулення працюючого селянина.

ЗЕМЕЛЬНЕ РЕЙДЕРСТВО І РОЗКУРКУЛЕННЯ

Іван ТОМИЧ — президент Асоціації фермерів і приватних землевласників України, голова Селянської партії України.

Українське село знову постало перед численними проблемами. Започатковані роки із десяти тому глобальні реформи поки що гальмуються, натомість намітилися небезпечні явища, про які селяни вже не можуть мовчати. Про них наша розмова з президентом асоціації.

Але це ще не все. Масово скуповують “оптом”, тобто викуповують так зване корпоративне право сільгосп підприємств на управління орендованими паями. Якесь фірма “Роги й копита” викуповує ціле господарство — тисячі гектарів, а селяни про це навіть не здогадуються.

— Але ж як фірма “Роги й копита” може провести таку оборудку без відома селян, що здали паї в оренду? Без рішення зборів пайовиків? Чи селяни не мають тут права голосу?

— У Статуті сільгосп підприємства записано, що засновники — певні особи. Рішення приймають засновники, які продають корпоративне право на користування паями. Для селянина це означає, що у нього вже інший орендар. Він може зовсім не платити селянинові орендної плати.

— А як же орендна угода?

— Орендну угоду укладають на

певний термін, наприклад, на 10 років. Ви скажете, тоді треба селянинові розірвати таку угоду. Ми відслідковуємо ситуацію і бачимо, що фактично селянин не може цього зробити. З колгоспу виходили, а з оренди — неможливо. Угоди написано так, що навіть через суд правди не доbitися.

— Що заважає нашому селу й державі належно використати український хліб? Це ж валюта, не гірша за нафту чи газ. Чи ми не маємо змоги продавати більше зерна за кордон?

— Могли б, але не дозволяють наші виробничі потужності з обслуговування зернового експорту — насамперед транспортні. До того ж, у нас мала потужність елеваторів. На жаль, майже нема державних елеваторів — все приватизоване. Тож експортери цим користуються — завантажують зерно на власні елеватори, беруть його стільки, скільки вміщається, і цього

їм досить. Ми зруйнували державну інфраструктуру на ринку зерна, попри те, що за кордоном багато потенційних покупців нашої продукції.

— Трейдери й далі домінують на ринку?

— На жаль, держава не бере участі у формуванні цінової політики. Ціна на зерно та, яку встановлюють трейдери. Окрім підвищення цих цін, наша асоціація запропонувала державі широко застосовувати так звані заставні ціни. Бо це дуже вигідно для селян. Це означає, що селянинові одразу виплачують 70 відсотків закупівельної ціни зерна, наприклад, 700 гривень за тону ячменю. Селянин укладає угоду з Аграрним фондом, отримує кошти, які одразу може вкласти у виробництво — наприклад на проведення осінніх польових робіт. Але зерно поки що залишається у селянина. Минає кілька місяців, ціна на зерно зростає, стає більше тисячі гривень. І селянин може, повернувши отримані авансом 700 гривень, залишити зерно у себе і продавати вже за вищу ціну.

— Ще одна болюча проблема — посередництво. В селі змушені здавати молоко по гривні за літр. А в місті літр мо-

лока купують більш як за чотири гривні. Чому такий відсоток “навару” на сільгосппродукцію?

— Це монополізація і криміналізація ринку. Молочну Україну, як і зернову, підприємства-заготівельники і переробники молока поділили на зони. Все обставлено “чорвоними прапорцями”. Ці монополісти між собою домовляються. Значний “навар” мають заводи, посередники, які заготовляють, нарешті, торгівля.

— Що Ви думаєте з приводу продуктових війн Росії проти України?

— Тут нема нічого дивного. Зрозуміло, що Росія тиснутиме на Україну економічними методами, а це один із них. Продаж сухого молока заблоковано, цукру не купують. Щоправда, цукру вже нема в Україні, галузь майже знищено — цього року виробимо значно менше, ніж потрібно нам, Україні. Вводять обмеження на продаж нашої м’ясної продукції. І від цього страждають самі росіяни. Але тих, хто приймає такі рішення, не дуже цікавлять прості росіяни, вони хочуть нашкодити Україні.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

НЕ ЛЯКАЙТЕСЯ ВЕРБЛЮДІВ В УКРАЇНІ

Віталій КОРЖ,
народний депутат України
(фракція БЮТ)

Проїжджаючи рідною Чернігівщиною, із сумом дивлюся на поля, порослі бур’янами, а подекуди й кількарічними чагарниками.

Важко знайти переконалившу рекламу нашої безгосподарності.

Ідея раціонального використання сільськогосподарських угідь, які впродовж тривалого часу не обробляють, виникла у моїй депутатській команді з “подачі” помічниці Ніни Следовської. Разом із пані Ніною, досвідченим юристом, депутатом районної ради, ми не лише вивчили проблему, а й розробили технологічну схему у певній ніші аграрного сектору. Схема дуже проста, вона ґрунтується на використанні власних можливостей сільських мешканців і ресурсів зарослого бур’янами лану. Ми пропонуємо “обробляти” його за допомогою тварин сільськогосподарського призначення. Не треба одразу вибухати саркастичними зауваженнями. Адже всі ми не можемо обійти один з основних законів технології: “Структура обробного інструмента повинна бути адекватною структурі оброблюваного матеріалу”.

А яку структуру оброблюваних матеріалів маємо у вигляді багатолітніх заростей на полях? Низькоросле різнотрав’я, високорослі бур’яни, кущі, молоді дерева. Отже, і структура “інструментів” повинна бути відповідною: вівці, кози, верблюди.

Не поспішайте лякатися верблюдів в Україні, бо гірших умов життя, ніж у Казахстані, де річна амплітуда температури повітря становить 80 градусів (від +40° С влітку до -40° С взимку), їм годі

очікувати. Із козами також зрозуміло: невибаглива тварина дає молоко, що має лікувальні властивості, та особливу пряжу, що високо цінують знавці.

Порослі різнотрав’ям та низкорослими бур’янами землі — це прекрасні безкоштовні харчі, передусім для овець. Упродовж тривалого періоду українці вирощували овець, і Чернігівщина займала у цьому не останнє місце. У селян в господарстві були вовна і м’ясо.

Вівці — тварини справді невибагливі, знаходять собі їжу на пасовищі навіть після великої рогатої худоби, майже завжди дають приплід з двох ягнят.

Один знайомий господар розповів, що утримуючи 1 000 голів овець, за рік отримав від держави допомогу понад 75 тис. грн, реалізував майже 4 000 кг вовни, близько 20 000 кг м’яса.

Із господарської точки зору, у вівці високо цінують усі органи: шлунок використовують у молочнокисло-переробній промисловості, кишки — для виготовлення ковбасок мисливських, залози і жовч — у медицині. Вовну і шкуру використовують у легкій промисловості. Крім того, під час випасання вівці розпушують верхній шар ґрунту й угноюють його.

Розведення верблюдів не більш екзотичне, ніж вирощування страусів, мода на які призвела нині до значного збільшення страусиних ферм в Україні.

У здійсненні ідеї розвитку господарств за рахунок вівце-верблюдного тваринництва мають бути передусім зацікавлені молоді люди. На жаль, за інерцією, навіть наше традиційне тваринництво відчуває кадровий голод.

За даними Асоціації “Укр-м’ясопродукт”, у цю галузь майже не приходять молоді спеціалісти впродовж кількох недавніх років, а 65 % працівників тваринництва — це люди віком понад 50 років.

У ЗМІ багато інформації екологів про шкідливість їжі, одягу й матеріалів, виготовлених із синтетичних компонентів, тоді як вартість деяких із них вже перевищує ціну натуральних. Чи традиційний овечий кожух українця треба привозити лише з Туреччини?

ХЛІБОРОБ НА ПОСТАМЕНТІ

Лідія ВІЦЕНЯ,
м. Полтава
Фото автора

Зведення монументів ще за життя людини — явище для нас не нове. Щоправда, така честь дісталася хіба що вождям, і їм самим, мабуть, було зрозуміло, що гранітні постаменти переживуть їхню минулу й сумнівну славу.

Та цей пам’ятний знак претендує на унікальність: за життя пошановано хлібороба, легенду полтавського рільництва, справжнього подвижника, відомого в усьому світі, останнього серед аграріїв радянської доби Героя Соціалістичної Праці й першого Героя України сільськогосподарської галузі, засновника приватного підприємства “Агроєкологія” в Шишацькому районі Семена Антонця.

На урочистостях, які відбулися біля першого навчального корпусу Полтавської державної аграрної академії, про життєвий шлях і здобутки Семена Свиридоновича із захопленням розповідали доктор сільськогосподарських наук, професор, ректор академії Віктор Писаренко, його заступник із наукової роботи, професор, заслужений працівник сільського господарства України Микола Опара. Широ вітали хлібороба і наголошували, що він — яскравий приклад для наслідування, втілення української мрії для молодих сучасників, заступник голови обласної державної адміністрації Володимир Андрієнко, заступник голови обласної ради Петро Ворона та заступник міського голови Віктор Нікіпелов. Майбутній агроном Тарас Михайленко від імені студентства висловив гордість, що Семен Антонєць навчався в цьому ВНЗ і нині його почесний професор, а підприємство “Агроєкологія” стало філіалом академії — справжньою школою для практикантів. Адже за органічним рільництвом, за виробництвом екологічно чистої сільськогоспо-

дарської продукції — майбутнє людства.

Рішення про встановлення пам’ятного знака ухвалила Полтавська міська рада, а виготовив його художник і скульптор Микола Посполітак. Почесні гості урочистостей зняли полотно з монумента — й увічнений хлібороб постав перед присутніми.

Семенові Свиридоновичу, людині простій і скромній, не просто було пристати на таку пропозицію своїх шанувальників. Але й боялися сумнівної слави в нього підстав немає. Тому й розповів на урочистостях, як на вокзалі в Астрахані, не вступивши до морехідного училища, поклявся піднести до рівня престижної працю селянина — після того, як почув із уст мільйонера глузливе звернення до пасажирів: заспокойтеся, мовляв, напередодні свята залізничників поїдуть усі, “навіть колгоспники”. Та зробив Семен Антонєць значно більше: навчив селян жити в гармонії з природою, берегти землю. За 30 років жодного кілограма хімікатів не одержали ґрунти в Михайликах,

а нині у великому господарстві 9 тисяч гектарів землі не знають ні плуга, ні гербіцидів, ні міңдобри́в.

— Ми демонструємо нашій державі, владі, сусідам з інших країн стабільність, сталий розвиток сільського господарства — рівень природного відтворення ґрунту, — ділився досвідом аграріїв.

“Агроєкологія” має школу органічного землеробства, це базове господарство Міністерства аграрної політики України та Української академії аграрних наук. Тут проводять наукові дослідження, сюди приїзять сотні делегацій з різних областей України й Росії, з Італії, Франції, Нової Зеландії, Австрії, Польщі та ще багатьох країн світу. Хлібороби знають: стежку в майбутнє, йдучи за видатними дослідниками, серед яких Ломиковський, Докучаєв, Вернадський і ще багато вчених, протоптав для них практичний досвід Антонця. На одній із міжнародних конференцій аграрії глобальним завданням для себе визначили нагодувати світ чистими продуктами.

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ПОЧУТИ ГОЛОС ЖУРАВЛЯ

Продовження.
Поч. у ч. 3, 5, 8, 10, 12, 14, 17, 19, 22, 24, 26, 28, 31, 33, 35, 36, 39 за 2008 рік.

Впізнати його неважко. Більший від лелеки, але забарвлений скромно: увесь попелястий, крім червонуватої лисини на тім’ї, а кінці крил — чорні. Навіть довгі, “цибаті” ноги і дзьоб мало відрізняються від загального захисного забарвлення. Та камуфляж, на жаль, вже не рятує його. Колись володіння сірих журавлів поширювалися на всю Північну і Східну Європу. Нині ж їхні гніздів’я настільки скоротилися, що у більшості країн журавлів охороняє закон.

“Бавляться повітряними іграми”, — писали про них зоологи у XIX сторіччі. Згодом став зрозумілим особливий зміст цих забав. Різноманітно кружляючи, здіймаючись і падаючи, то розтинаючи повітря сильними широкими крилами, то застигаючи майже нерухомо, журавлі повільно танцюють. І раптом — поривчасті, швидкі рухи, коли птах кланяється і присідає, стрибає з розпущеними крильми, прагнучи привернути увагу журавки. Це буває навесні, шлюбної пори, коли молоді журавлі залицяються й паруються. І хоч цей заповітний ритуал вони виконують раз у житті й побачити ігри журавлів мало кому щастить, але найдавніший в Україні танець так і зветься — “журавель”.

“Не кричали журавлі, як з вирію летіли”. Мудра приказка нагадує, що повернення додому — не привід для лементу. І справді, вони ніби й не поспішають, бо у березні бачимо сірих журавлів на чорноморському узбережжі, й лише наприкінці квітня, коли дні стають довшими, вони опиняються на батьківщині. Це помітили віддавна: “Прилетіли журавлі й полудень принесли”.

На відміну від лелек, це відлюдькуваті створіння, чиє життя приховане від нас непролазними лісовими болотами, багнистими заплавами заростями. Проте назва журавліна зовсім не свідчить про цікавість птахів до кислої болотної ягоди. Натомість жартівлива пісня на Зелені свята “Унадився журавель до бабиних конопель” підтверджує, що ці птахи не обминають полів. Увіткнувши в землю дзьоб, журавель підважує коріння, витягуючи з-під нього різних ко-

«З БОЖОГО САДУ»

мах і хробачків, які шкодять рослинам. Тож бабині побоювання загалом безпідставні, бо не коноплі ваблять журавля.

Після повернення птахи недовго пораються з гніздами, бо вони в журавлів напрочуд прості: жмутик торішньої тростини, трави й моху. Обидва яєчка лежать майже відкрито. Вони менші за лелечі й дивовижно гарні — зеленкувато-сірі з червонястими крапочками. Обидва птахи ретельно виконують свої батьківські обов’язки, по черзі висиджуючи пташенят. Раз по раз підкладають до гніздечка сухі бадилінки й дуже обережно перегортають яєчка дзьобами. Річ ясна, у цей час між ними зберігається мовчанка.

Кажуть, ніби, сидячи на гнізді, щоби бути непомітними, журавлі навіть намащуються грязюкою. У цьому нема потреби, бо вони покладаються на своє сіре захисне забарвлення. Просто птах виконує щоденну гігієнічну процедуру: обмиває дзьоб від залишків їжі, а потім висушує, витираючи об пір’я на спині.

А ось інша легенда, хоч і схожа на казку, але правдива, бо це науковий факт. Журавлина сім’я кожного свого нащадка виховує окремо. Оскільки журавка несеться через два дні, то й пташенята у такій самій послідовності викльовуються на світ. І одразу виникають складнощі, бо первісток нападає на щойно народженого. Вихід знаходить батько. Він одразу залишає гніздо, і старший іде за ним. Журавлення від народження справно бігає і плаває; однак батько зворушливо дбає про первістка, усуває з його шляху всілякі перепони, відгортає колючі стебла, допомагає долати болотяні вирви й купини. Тим часом журавка з такою самою дбайливістю *водить* меншого. І лише за кілька днів, коли в пташенятя мінає вроджена агресивна заздрість, сім’я знову поєднується. Правда, схоже на звичаєвий поділ дітей на “татового” і “маминоного”?

Молодняк швидко виростає і вже за кіль-

Сірий журавель. Малюнок з Червоної книги Білорусі, 1981 р.

ка місяців, навчившись літати, разом з батьками навідує навколишні поля й луки, хоч почувати всі повертаються у хаші. А вже з першими холодами на початку вересня збираються у малі ватаги, до яких підійти майже неможливо, бо виставляють пильну сторожу. Але ті, хто бачив і чув, розповідали, як розпачливо курличуть журавлі, як вони низько і важко летять, прощаючись із рідними місцями.

Пищу я, мов ластівка чи журавель — скаржився на свою хворобу цар Єзекія в молитві, благаючи Господа зглянутись на нього (Ісає, 38 : 14). В інших перекладах цар каже *скиглю* або *кричу*. У журавлиному курликанні одним чується кру-кру, іншим — “крон-крон”, ще комусь — “крау”. Мабуть, тому німці зовуть його “краніх”, англієць — “крейн”, латиною ж назва журавля — “грус”. У слов’ян він зветься “журав”, “журавль”, і це, напевно, через тужну, журливу тональність його голосу під час відльоту. Як у пісні Богдана Лепкого: “Заки море перелечу, крилонька зітру”. Бо і людина, змушена шукати долі на чужині, може не повернутися з-за моря.

Саме у повітрі журавлі доводять свою неповторність. Летять *клином*, що складається з двох ланцюжків, чи то *ключем*, у яко-

ми. При цьому їхній дзьоб, з такої високоскоростної злітної швидкості, зір. Та кожного разу, коли журавлі злетіли, журавлі за-уважують основний сигнал журавель, сидячи в клітці, сигналом тривоги покликав на допомогу всю зграю. Як тільки він засурмив, шнур журавлів у небі розсипався, їхній ключ закрутився колесом і вони опустилися на подвір’я, де тримали невільника.

Як і лелеку, журавля вважають мудрою і шляхетною істотою. Давні греки уявляли його провідником інших тварин. Вони припускали існування на Півночі (тобто у нас) країни Геранії, де хатні журавлі стережуть худобу. І справді, приручений журавель легко звикає до людини і навіть порятує на пташнику, бо сильніший від усієї “дрібноти”. Зачувши лементування, подає поважний голос, і бійка припиняється. Особливо любить розбороняти півнів, бо що там їхні дзьоби порівняно з довгим і гострим журавлиним!

...Вони не ширяють у височині, як це роблять лелеки, дочекавшись теплого вітру. Журавлі летять цілеспрямовано, енергійно вимахуючи крильми. Під час міжконтинентальних подорожей долають великі відстані над морями, незалежно від погоди. За Балканами вони розминаються з лелеками і летять над Середземним морем напростець до Єгипту. Так, сірі літуни випереджають білих.

Зупиняються наші журавлі у Центральній Африці, на Білому Нілі. Проте відомі й випадки зимівлі в Палестині, що науково підтверджує знайомство з українським сірим журавлем старозаповітних пророків.

Оскільки вони повертаються на батьківщину на місяць пізніше від лелек, то й можуть довше побути біля папуг і крокодилів, у краю вічного літа, поблизу екватора. Та навесні нечутні голоси знову покличуть їх на далеку Північ, в Україну.

Як мало кому з інших птахів, звірів і навіть людей, журавлеві важко знайти собі пару. До того ж дорослим він стає лише шестирічним. Тому чимало їх, хоч скільки танцюють, залишаються самотниками до кінця життя. Та й ворогів у них багато: хижі звірі, нерозумні мисливці, ще й отруйні хімікати на полях... Ось чому на всю країну залишилося тільки 150 пар сірих журавлів, та й то у важкодоступних місцях Полісся. Звичайні колись, тепер ці птахи прописані у Червоній книзі України, що є державним актом про рідкісні істоти, яким загрожує зникнення.

Якщо побачите в небі журавлиний ключ, почуєте довге мелодійне курликання — вважайте себе щасливим обранцем Долі.

● З ІСТОРІЇ ПІСЕНЬ

Володимир КАПУСТІН,
письменник

Широкий і глибокий голубий Дунай б’є хвилями у береги. Козаки розбудили його, розтворюжили... Тисячі вершників, стільки ж коней пливли, долаючи течію, широчінь ріки, а на міліні виходили на низький похилий берег, розсипаючи бризки води.

Вершники сушили свій одяг, розіславши його на гарячому піску, розвісивши на гілках кущів і дерев. А потім, обравши зручне місце, відпочивали у затінку, під кронами дерев, підклавши під голову сидельця. Неподалік на зеленому лузі коні смакували розкішну соковиту траву. За ними пильнували джури — молоді хлопці.

Козаки гомоніли, згадували, як за Дунаєм у жорстокій битві розбили велике турецьке військо. Пом’янули полеглих побратимів.

А тим часом джури, які не доглядали за кіньми, хутко назбирали гілок, розклали багаття. Потріскують палаючі гілки. У казанах кипить, вариться смачна козацька страва — куліш із салом. Пообідали. У степу спала спека. Ще й повіяв свіжий вітерець. Повітря запахло духмяними чебрецями та гірким евшаном. Кожен козак згадав домівку. Осідлали коней, вирушили в дорогу.

Загони їхали на відстані один від одного. Погойдуються вершники, хилить на сон. Час підбадьорити козаків. Кремезний сотник докурив люльку і звернувся до побратимів:

— Козакам мовчки їхати не годиться, та й сумувати не варто. Із походу повертаємось додому з перемогою. Чи не так?

ТВІР СВІТОВОЇ СЛАВИ

— Так, батьку, так!
— То слухайте. У сусідньому Харківському полку є дуже гарна пісня — “Іхав козак за Дунай”. Її перед походом написав і подарував харків’янам козак Семен Климовський.
— І ми чули її. Нам сподобалася, запам’ятали слова й мелодію, — озвалися козаки.

Сотник заспівав на повний голос:
*Іхав козак за Дунай,
Сказав: “Дівчино, прощай”!*
Широку розлогу мелодію підхопили козаки. Притихлим степом полинула могутня пісня-марш. Долинами, вибалками їхали козаки. І ця пісня була з ними. У міста й села в’їжджали з нею. Її полюбили жінки, дівчата і навіть діти. Її співали всі.

А в невеликому селі Припутні (нині Знам’янського району Кіровоградської області), де народився автор слів і музики пісні “Іхав козак за Дунай” Семен Зиновійович Климовський, селяни з нетерпінням очікували повернення козаків з далекого походу.

Рано-вранці понад білими хатами й вишнями кучерявилися хмарини сизого диму. Це господині пекли в печах на капустяних та горіхових листках паляниці, пампушки, пиріжки, щоб ними погостувати, пригостити своїх любих чоловіків та синів.

Ось у синій даліні з’явилися цятки. Щомиті вони збільшувалися. Вже можна було визначити, що це вершники.

— Ідуть, козаки ідуть!
Святково вбрані жінки, дівчата швидко

пішли за село на вигін. Туди подалися й діти. Біля тинів стояли сиві діди. А козаки їхали й співали:

*Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,
Мене з війни зі славою
К собі очитай.*

Відлунала пісня. Загін зупинився на зеленому лузі. Жінки і дівчата пішли назустріч козакам. Коней брали за повіді і вели в село. А попереду йшли дівчата, стелили білі рушники. На них ступали, коні з вершниками входили в село.

Чому так сподобалася пісня “Іхав козак за Дунай” Семена Климовського всім, хто лише раз почув її? В основу було покладено подію з реального життя. Полонив простий сюжет оповіді про кохання й розлуку. Вимріяв, створив цю пісню з любов’ю поет-філософ, у літературі відомий під іменем харківського “козака-піснетворця”.

1801 року вийшов друком біографічний словник “Пантеон російських авторів”. У ньому вперше було надруковано пісню “Іхав козак за Дунай” Семена Климовського. Харківського козака-піснетворця добре знали й шанували у товаристві літераторів. А. Шоховський у комедії “Козак-піснетворець” використав пісню Семена Климовського і зробив його головним героєм п’єси.

Популярна українська пісня зацікавила й професіоналів. Видатний німецький композитор Людвіг ван Бетховен зробив обробку пісні “Іхав козак за Дунай” для голосу, віо-

лончелі, скрипки, фортеп’яно. Іншого разу подав її у варіаціях. На тему цієї пісні написав варіації німецький композитор, основоположник німецької романтичної опери Карл-Марія Вебер. Цю мелодію переклав для арфи французький музикант Моріс Дальвімор.

Одну з найцікавіших варіацій створив італійський композитор Т. Граетта. Пісня увійшла до фольклору угорського і болгарського народів, стала популярною у США, Канаді, Великобританії та в інших країнах світу.

Отак пісня “Іхав козак за Дунай” українця Семена Климовського зажила світової слави.

ІХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ

Слова і музика Семена Климовського

Іхав козак за Дунай,
Сказав: “Дівчино, прощай!
Ти, конику вороненький,
Неси та гуляй!”

“Постій, постій, козаче,
Твоя дівчина плаче,
Як ти мене покидаєш, —
Тільки подумай!”

“Білих ручок не ламай,
Ясних очок не стирай,
Мене з війни зі славою
К собі очитай!”

“Не хочу я нікого,
Тільки тебе одного,
Ти будь здоров, мій миленький,
А все пропадай!”

“Через це приміщення пройшло стільки видатних українців, що воно наче освячене”.

ДІМ ВИСОКОГО МИСТЕЦТВА

Ніхто не міг передбачити, чим обернеться для людства початок ХХ століття, його бурхлива весна народів, розкріпачення масової свідомості, на яку згодом влучно накинуть залізну вуздекку...

Громадський нерв у Східній Україні був пов'язаний з діяльністю “Просвіти”, яка лише після 1905 року змогла легально діяти. Зареєструвавшись 26 травня 1906 року, Київська “Просвіта” збила довкола себе ціле сузір'я інтелігенції — Борис Грінченко, Микола Лисенко, Кирило Стеценко, Агатангел Кримський, Сергій Єфремов, Володимир Винниченко, Леся Українка. Славетні імена — вже відповідь на питання про громадську діяльність і чин. У Києві “Просвіта” спершу розташовувалася на вулиці Бульварно-Кудрявській (нині Вороньківська), а згодом переїхала до Троїцького народного дому, збудованого на кошти меценатів і мешканців Києва. Сьогодні у цьому приміщенні розташований Київський академічний театр оперети. Його бурхливу, сповнену овацій історію, добре знає чарівна актриса Валентина Донченко-Бутковська.

ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

Уляна ГЛІБЧУК
Фото Олесь ДМИТРЕНКА

— Через це приміщення пройшло стільки видатних українців, що воно наче освячене. Найбільшого розвитку і знаковості Троїцький дім набув, коли його 1907 року орендувала трупа Миколи Садовського.

Українська мова на той час була заборонена, тож мандрівні театри їздили околицями, бо в Київ їх не пускали. Спочатку Садовський організував театральну трупу в Полтаві, а Марія Заньковецька — у Ніжині. Згодом вони об'єднали найкращих акторів і вирішили, що слід працювати в Києві.

Звичайно, влада була проти. Забороняли ходити до театру Садовського, залякували студентів. Восени громадськість міста домоглася, щоб це приміщення віддали Садовському в оренду на п'ять років. То був феєрверк щастя й емоцій, адже можна було спокійно займатися творчістю. Микола Садовський наклав багато зусиль, щоб Троїцький дім став осередком високого мистецтва. Білетерів одягли в ошатні українські строї, модернізували сцену, всі спілкувалися українською мовою. Садовський зумів зібрати навколо себе величезну кількість митців-патріотів. Наприклад, умовив художника Василя Кричевського створити декорації до вистав, а Симона Петлюру — працювати завлігом. У документів цього не знайти, хіба що кілька слів: “співпрацював з театром Миколи Садовського”.

Колись я робила для радіо програму про Марію Заньковецьку, і попередній директор музею, на жаль, вже покійна пані Голобутська розповіла, що про Петлюру знали, але ніде не насмілювалися фіксувати. Петлюра навіть написав кілька рецензій, зокрема до ювілею Заньковецької. У театрі він також обстоював чистоту мови. Уявляю, як він стояв на другому поверсі, прислухався до реплік акторів, робив зауваження.

У цьому приміщенні творилася історія мистецтва. 1912 року Садовський залучив до роботи Олександра Кошиця — фундатора українського хорового мистецтва. Майже чотири роки Кошиць стояв за нашим диригентським пультом. Інколи, здається, відчуваю його енергетику. Він плідно попрацював з репертуаром, наприклад, “почистив” усі вистави.

— **Що означає — “почистив”?**

— Він викликав акторів, радив, яку ноту підтягти, яку взяти в іншій тональності. Це була копітка методична робота, в результаті якої викристалізувалися всі хорові партії. Кошеч згадував про це, як про найкращі та найплідніші дні. Коли знаменитого хормейстера запросили до оперного театру, Микола Садовський дуже образився, наказав нікому з ним не прощатися. Актори хотіли Кошицю урочисто вручити квіти, а Садовський пригрозив: “Якщо хтось наважиться — звільню...”

— **І звільнив би чи тільки лякав?**

— Звільнив би. Він любив своїх акторів, піклувався про них, але тримав жорстко. До речі, коли Симон Петлюра став визначним політиком УНР, то саме він підписав дозвіл на гастролі хору за кордоном. Кошиць хотів, щоб прекрасні українські пісні оцінили у світі. На жаль, радянська влада уже не пустила його на Батьківщину. Хор Кошиця розпоршився по світу.

Усі великі українські митці пройшли через це приміщення. Тут бував Винниченко. Садовський ставив його п'єси, а Винничен-

ко, загримувавшись, спостерігав за виставою. Мало хто знає, що Лесь Курбас перші кроки зробив саме на цій сцені. Коли театр покинув Іван Мар'яненко, який виконував ролі героїв-коханців, то Садовський запросив на це амплу Курбаса. Він дуже подобався киянкам, бо був красень. З 1916-го Курбас виконував усі героїчні партії й саме тут почав організовувати свій знаменитий Молодий театр зі студентів школи Лисенка.

— **Відомо, що Микола Лисенко в історії українського театру відіграв виняткову роль...**

— Лисенко — це унікальна особистість. Коли він уперше приїхав до Києва і вступив до тодішнього Університету Святого Володимира на фізико-математичний факультет, то був спантеличений, наскільки рідне місто спольщене. Найбільше обурювало, що поляки не лише пропагували свою мову й культуру, а й наполягали, що Київ — їхнє місто. Лисенко, Старицький та інші свідомі студенти пошили собі жупани, замовили строї, смушкові шапки і тільки так ходили на лекції. Відомий випадок, коли вони у такому вбранні поїхали в село записувати українські пісні. А сільські хлопці кажуть: “О, це панки вдяглися по-нашому вмісне, щоб втертися у довіру та й щось повивідувать”. Щоб вступити до селянського гурту, Лисенкові зі Старицьким довелося купувати відро горілки. Аж тоді селяни дозволили записувати пісні.

Лисенко випустив сім збірників українських народних пісень власним коштом. Треба було це дворянинові? Тим більше, що мати його, яка виховувалася у Смольному, категорично не сприймала нічого українського, розмовляла лише російською мовою і називала Лисенка “Коленькою”. У нього було все: земля, маєтки, а він життя присвятив українській справі й мистецтву.

Справді, в історії українського театру Микола Лисенко відіграв унікальну роль. Зокрема з 1907 до 1912 року всі його твори були присвячені театру Садовського. Він тут постійно бував, проводив репетиції з акторами, розучував партії. Прем'єра опери “Енеїда” відбулася саме на цій сцені. У деяких книжках є інформація, що жоден театр не брався за його “Тараса Бульбу”, а театр Садовського поставив.

Останні години життя видатний композитор теж провів у цьому приміщенні. Він прийшов на виставу Черкасенка, сидів у залі, потім вийшов на сцену. А там були декорації, наче зі старосвітського будинку. Він подивився і сказав: “Ніби в батьківській хаті...” На ранок його не стало.

Похорон Лисенка теж пов'язаний з цим приміщенням. Лисенко написав прекрасну музику до вистави “Гетьман Дорошенко”, в якій Микола Садовський грав Дорошенка. У сцені прощання з клейнодами звучав жалобний марш. Коли грав Садовський, то і він плакав, і в залі ридали. Великий композитор сказав на прем'єрі: “Яка музика, як дошкульно бере, хочу, щоб мені зіграли її на похороні”. І наче замовив...

Коли київський градоначальник дізнався про смерть Лисенка, то зрозумів, що буде маніфестація, і заборонив проводити гучний похорон. Микола Садовський пообіцяв, що все буде скромно. Влада наказала, щоб цього дня театру не відчиняли. Відспівували Миколу Лисенка у Володимирському соборі, а нинішнім бульваром Шевченка спускалася жалобна процесія. Уявіть, що один лише хор налічував тисячу людей! Стільки було народу, що сиділи на деревах, дахах, бульвар був переповнений.

— **Така шалена популярність...**

— Дворянина, який писав на наболілі те-

ми, обоюнували в Києві. Потім, коли спустилися на Велику Васильківську і процесія підійшла до театру, Микола Садовський непомітно махнув рукою — невідомо звідки зазвучав жалобний марш Дорошенка. Поліцейські заметушилися: Миколо Карповичу, що ж це таке? Ви обіцяли! А він у відповідь: нічого не знаю. Хіба не бачите, що театр зачинено? І так виконав волю небіжчика.

— **Театр Садовського проіснував тут, у сучасному приміщенні театру оперети, 10 років.**

— Не просто проіснував: Садовський підніс його до високого мистецького рівня. Всі наші класичні музично-драматичні вистави — це, вважаєте, оперети: “Запорожець за Дунаєм”, “Наталка Полтавка”. Там діалог, музика, танець — як у сучасній опереті.

Садовський дуже хотів, щоб з'явилася саме українська опера, тому підбирав акторів з музичною освітою. Свої кадри приводили Кошиць і Лисенко. Першою дружиною композитора була співачка Ольга Оконнор. Вона виконувала партію героїні у “Різдвяній ночі”.

За ці 10 років театр багато зробив і для України, і для Києва. А до Садовського були Кропивницький, Старицький, Карпенко-Карий...

Захоплююся тими, хто з нуля починає робити велику справу. Наприклад, Садовський був військовим. Він усе покинув, бо хотів підняти українське мистецтво. Його двоє братів — Іван Карпенко-Карий і Панас Саксаганський — теж працювали для українського театру.

До речі, Михайло Старицький продав свій спадок і утримував на високих зарплатах українських акторів. Навіть актори російських театрів заздрили.

— **Чи були вистави театру Садовського комерційно вигідними?**

— Капіталу неможливо було на них заробити. Квитки були недорогі. Крім того, Садовський у неділю робив виставу для бідних за символічні 5 копійок.

— **І люди йшли?**

— Театр публіка дуже любила, а студенти просто пропадали у ньому. 1907 року тут створили перший український стаціонарний театр. 5 грудня урочисто святкуватимемо ювілей. Марія Заньковецька тут пропрацювала два роки. Із Миколою Садовським було велике кохання. Дві яскраві особистості, дві “зірки”... Звичайно, вони часто сварилися, бо кожен доводив свою першість. Заньковецька справді була зіркою. Її порівнювали із Сарою Бернар і Марією Комісаржевською. Казали, шкода, що не знає англійської: в Європі користувалася би шаленою популярністю.

Тут, у цьому приміщенні, Заньковецька відзначала 25-ліття творчої діяльності. Дуже багато було привітань. Із МХАТу, від Станіславського, Толстого, Чехова, з яким вона була добре знайома. Мало хто знає, що на написання Чехівської “Чайки” автора надихнула саме Марія Заньковецька. Чехов вважав себе українцем. Вони зустрілися на гастролі, і Марія розповіла письменникові про подію, яка відбулася з нею та її першим чоловіком Хлистовим — військовим. Усе, що описано в п'єсі, відбувалося із Заньковецькою.

Хто з росіян визнає, що на сюжет Чехова надихнула українська актриса і що сам Чехов вважав себе українцем?

— **Заньковецьку в Росії знали за гас-**

тролями. Який був репертуар театру Садовського?

— Усе було українське: “Наталка-Полтавка”, “Москаль-Чарівник”... Царська сім'я відвідала всі вистави. Навіть зірка російського театру Савіна ображалася: “Што все носятся с этой хохлушкой!” Заньковецьку запрошували до царського дому, Єлизавета була захоплена її грою й подарувала актрисі на пам'ять брошку. Коли Марія виходила з театру, студенти скидали шинелі й стелили їй під ноги. Російським акторам це було не до вподоби. Ще б пак: мало того, що брошки дарують, то ще й, немов королеві, вистеляють дорогу. У залі всі ридали, виплакували по п'ять-шість хусточок — настільки Заньковецька володіла глядачем... Усю трупу Садовського дуже тепло приймали. Навіть найсуворіші російські критики писали, що приїхали на гастролі українці й усі дуже красиві.

Знайти й об'єднати стільки творчих енергетичних людей — подвиг. Спробуйте сьогодні до театральної вистави безкоштовно залучити відомого художника!

Згодом Заньковецька залишила трупу. Садовський її зраджував. Вона дуже важко це переносила: впадала в депресію, нікуди не виходила. Кричала, що ніколи йому не пробачить, а потім на якійсь виставі з'являлася в капелюшку з вуаллю, сідала у першому ряду і кидала білу троянду на знак примирення. Це тривало все її життя. Вона розлучилася з чоловіком, але із Садовським не дозволили шлюбу. Перешкождали і церква, і батьки. Коли Садовський помер, Заньковецька не прийшла на його похорон: не змогла йому пробачити.

— **Вони так і не одружилися?**

— Вдруге Заньковецька вже не вийшла заміж. Наприкінці життя написала, що у неї було кілька важливих стежок, але одна з них залишилась непройденою... Марія дуже страждала, що не мала дітей, була віруючою. В музеї Заньковецької є її портрет, де велика актриса загримована під Ісуса Христа.

— **Валентин Петрівно, ви розповіли про велике минуле українського театру. Наскільки давня традиція має розвиток у сучасному Київському театрі оперети?**

— По-перше, вистави виконують українською мовою. Наш художній керівник Богдан Струтинський створює найсприятливіші умови для поєднання нових мистецьких форм і давньої традиції. У нас відбуваються чудові концерти: “Україна в піснях і романах”, “Оперета — любов!”, “Балет — мое життя”. Унікальним досвідом для театру став симфонічний концерт оркестру оперети “Від Баха до Оффенбаха”. Звичайно, ми продовжуємо славетні традиції. Якщо працюємо на такій насиченій минулим сцені, то інакше й неможливо. Перед концертами й виставами я завжди намагаюся, бодай кількома словами, сказати про це глядачам.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

**В Україну повернено
з архіву Української
вільної академії наук у
США матеріали, пов’я-
зані з життям і твор-
чістю Тараса Шевченка та Лесі Українки**

«Я ЛОВЛЮ ПЛИН ХМАРКИ В НЕБІ...»

У галереї “Печерській” царював квітковий рай завдяки картинам івано-франківського художника Любомира Мартинюка. Йому двадцять вісім років, і хоч малювати він почав пізно, але вже створив понад тисячу полотен. Новий проект молодого художника — квіти Київського національного ботанічного саду.

звичайні, викохані гірським сонцем, яскраві, духмяні. А Вас зачарували київські. Коли з’явилася квіткова тематика в творчості?

— П’ять років тому, коли народився перший син, ми жили на Тернопільщині біля Почаївської лаври. І там я зрозумів, що квітучі маки, ромашки, кульбаби — це краса Божественної творчості. І вирішив, що маючи серйозну школу, постараюся знайти живописне пластичне рішення, щоб воно торкнулося людських душ. Малювати якусь абстракцію чи жанрові реалістичні роботи, оплакувати, що ми так тяжко живемо, не варто. Варто увійти у Сад Божественний, який я бачив на хуторі Валігурі, де ми жили із родиною.

— **Життя квітів Ви передаєте через радісні кольори. А цитати із Псалмів, якими підписуєте картини, — це теж вплив Валігури біля Почаєва?**

— Так, відчуття віри прийшло як внутрішнє відкриття. Коли я захотів стати художником, то зрозумів, що митець — людина внутрішньо чиста, свята. Бог — Творець і художник. Якщо художник буде одухотворений, то і його роботи будуть на рівні Божественних речей і відповідно впливатимуть на людей.

Я пізно почав малювати. Коли повідомив рідних у сьомому класі, що стану художником, вони почали з мене сміятися: невже можна так

пізно виявити в собі талант? Але я відчував, що в серці промовляє бажання досягти мистецького образу. Передусім хотів створити образ коханої дівчини, і для цього малював дуже багато. А ще хотів стати священиком, тож вирішив поєднати це в одній іпостасі.

Зараз часто робимо виставки в колоніях, у далеких селах, де фактично не до мистецтва, але мрію про культурне пробудження України.

Коли ловлю плин хмарки у небі, то можу намалювати 20 полотен, але все-таки вловлю бажаний момент. Малюю те, що люблю. Краса розлита в повітрі, а художник відкриває людям очі, щоб її побачити. У мене була серія “Каміння” з річки. Просто не можна відірвати очей від кольору каміння. Хоч на перший погляд усе воно сіре.

— **Але у Вас сірих картин немає.**

— Ні, звичайно! Квітку ніколи не зрізую, а малюю так, як вона росте. Я помітив, що квіти світяться, якщо навіть сонце давно сіло. Мене вже ніхто не бачить на грядці, а я ще бачу квіти і чую їхню мову...

Валентина ДАВИДЕНКО
Фото Олеса ДМИТРЕНКА

Пелюстки світяться навіть у темряві. Удень квітка набирається сонця, як і вологи, й аж до ночі художник бачив на грядках світіння троянд, жоржин чи настурції. Мене ж вразило на виставці панно з портретом стрілочастого різнотрав’я. Живу душу квітки Любомир Мартинюк сприймає як і людську, тому не малює її як ботанічний вид, а створює портрет — через настрій, який вона випромінює саме певної пори року і дня.

Директор галереї “Печерська” Марина Бур’янова вважає, що цей проект має побачити вся Україна. З Києва виставка помандрує в інші міста. “Любомир так чарівно передає квіти на своїх полотнах, що коли розвісили роботи в залі, здавалося, що потрапив у якийсь рай. Гармонія світла, поезії, музики. Він дуже чиста, добра людина; все, що малює, перепускає спершу крізь серце. Дуже радію, що з’являються молоді художники, в яких переважає не прагматизм, а світле, духовне”.

Любомир Мартинюк закохався у квіти Ботанічного саду. І це, напевно, навечно. “Вже півтора року я не можу від них відірватися. До Києва ми приїхали торік на півтора

тижня. Побачивши сад, я подумав, що до літа помалюю й поїду до себе на Івано-Франківщину, але залишився, бо квіти розквітали одні за одними, то троянди, то інші. Такого не бачив у Карпатах. Краса всюди є, але в цьому саду — скарбниця квітів. Я почав просити працівників саду: “Дозвольте мені до осені попрацювати, потім до зими”. Згодом зрозумів, що треба написати мільйон полотен, щоб передати всю красу”.

— **Квіти в Карпатах теж не-**

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕСЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301241
Наклад — 25000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

Петро КЕРЕЗ,
м. Київ

Сучасний вітчизняний політик, здається, безповоротно втрачає інтригу. Навіть незважаючи на оновлений дизайн телешоу та зусилля Савіка Шустера, висновки “незалежних” політологів і соціологів, кульбіти оточення й помічників нинішніх лідерів. Відродиться чи не відродиться союз НУ-НС і БЮТ? Буде чи не буде коаліція з Партією регіонів? У Литвина козирна карта чи він блефує? О котрій годині очікувати указу Президента про розпуск Верховної Ради?

Підігруючи один одного, учасники дійства так захопилися собою, що не помічають, що глядачі давно зайняті своїми справами. Як кажуть, гардероб закрився, хіба що “суфлери” Савіка попри сцену... Щоправда, на телеекрані відсотки черговий раз формують “думку народу”.

Але ж ми прокричали на весь світ: віддаємо перевагу загальнолюдським цінностям, істинним демократичним засадам, повертаємо політиці людське обличчя... Тоді як почувается вільнолюбна панянка у державі, що у центрі Європи? За усіма канонами, у неї, принаймні з 2004-го, єдиний вибір — стати під вінець з народом. Демократія і Народ — союз навіки й щастя у домі! Але підхмелені Майданом весільні старші й молодші дружки забули про свій статус, ще й самі пхаються на рушничок. Вони — за нареченого! Навіть якийсь ЄЦ замість того, щоб чемно потримати свою свічку, і то й... під вінець. Бо він найбіліший, найпухнастіший, найостаннійший... і найкраще підходить панянці! Давай нові дострокові вибори! Схоже, що справжньому шлюбові не відбутися, а розрахунок на те, щоб інтелігентна європейська панянка, доки не обтоптали сукню, швидше забиралася геть.

Думаю, що і в першому випадку, коли важливіша вистава, аніж глядачі, пояснення

ДЕМОКРАТІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ, або ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ ЛІС?

не в тім, що народ збайдужів, хоч і цю мету переслідують. Важливіше — усе поставити на грань безглуздя, щоб демократія теж мала вигляд безглуздя. І прикладів цього не треба довго шукати.

Для тебе, читачу, не відкриття, адже 17 років чуєш, як стверджують про велику любов до рідної неньки-України, як багато говорять про почуття обов’язку, а про відповідальність згадують мимохідь. Чому? Бо почуття обов’язку можна нав’язувати, а відповідальність людина бере на себе сама. Хто ж собі ворог?! Як зауважив экс-президент Леонід Кравчук, у країні по суті при ділі лише виконавча влада (як працює, це вже інше питання), а всі решта на кожен півкрок уряду вчать і клянуть... Це ж легше, відповідальністю не пахне.

Можна не сприймати прем’єра, можна її не любити, але ж дайте донести тягар відповідальності хоч до якоїсь межі!

Хочеться, як закарпатці, запитати: а ко в хижі ґазда?

Для багатьох простих людей не питання, чи відновиться демократична коаліція. Вони ж мудрі, й бачили: вже спочатку на неї не було налаштованості. Просто за широку тоді не сторгувалися. Консолідованої влади не було й не буде, якщо і з’явиться у новому форматі парламентська коаліція. Ми не на те вчилися...

А сьогоднішні ультимативні торги хіба не викликають сміху? Відмініть голосування, скасуйте п’ять законів! Скасували! Ні, ще не все, скажіть, що не підете на президентські вибори... Було б смішно, якби не гірко.

Народ почав заважати власній політичній “еліті”, згадую слова поважного госпо-

даря з Чернігівщини. До речі, ніхто на нього не очікував і на Майдані, як не сподівався побачити ще й таку хвилю протестів! Але все швидко забулося, бачите, складається враження, що ми для них уже всі вимерли, підсумував співрозмовник. Мародери у пошуку єдині, а коли вже пожива й здобич — миру немає. Вочевидь, що у цьому гірка доля істини.

Прагнення влади затьмарює розум. Бо ж справді, як можна було за короткий термін змарнувати такий потужний запас енергії мас? Однозначно, накопичена Майданом під помаранчевими, білими стягами із сердечком чи голубими, вона націлювала на поліпшення життя у власному домі — на Прикарпатті й у Донбасі, в Криму й на Поліссі, Слобожанщині й Закарпатті. Але це сприйняли прямолінійно — збагачення для власного дому, для власних дітей і родини в Україні й за кордоном. Нині й словом прагнуть не обмовитися, що 7 мільйонів співвітчизників — у вигнанні, як і про те, щоб повернути дієздатну частину населення на батьківщину. Для сучасного політичного процесу електорат втратив цін.

Коли вдатися до аналізу ситуації, то її відтворює дитяча пісенька-забавка: “Ось за деревом дерево і закінчується ліс. Ой, ні! Там ще — дерево, а за деревом дерево і закінчується ліс. Ой, ні! Там ще...”

Були дочасні вибори. На черзі — нові дочасні. Це ж демократично! Нічого доброго Україні та її люду (знову згадали!) вони не несуть, стверджують представники провідних політичних гравців у нинішньому парламенті. Вибори потрібні, звучить протилежна думка, але не дуже переконливо й конкретно — кому?! Треті потирають руки: а

Тимошенко прем’єром не буде — ось результат. Четверті приєднують голос: люди не прийдуть, бо їм це таргановисько просто набридло.

Повертаюся до розмови з господарем поліщуком. Сьогодні не вибори потрібні, а вибір... Мудрий чоловік казав: царство, яке воює саме з собою, перетворюється на ніщо.

Пам’ятаєте, в окремих країнах законодавців зачиняли у залі засідань на кілька днів і залишали сніп льону: дійдуть спільного рішення — хай палять льон. Пішов дим — відчиняли. У нас хочеться усіх зверхників зачинити. Без диму! Хай роблять вибір, щоб люди врешті почали жити.

Подібні, навіть радикальніші думки вже лунали раніше. Вони зріють в українському суспільстві. Бо те, що відбувається, суперечить людській гармонії. Те, що прагнуть сьогодні називати українською демократією, насправді керований хаос. Автори цієї новоявленої теорії відомі, а її реалізатори на кожному етапі прагнуть тримати мотузочки, щоб громада виконувала роль тільки слухняного інструмента, щоб вона без роздумів сприймала всіх проголошених “месій”, “зрадників”, “апологетів” дикого Заходу чи “імперської” Росії, жила лише сьогоднішнім. І ніхто не зверне погляду в минуле, коли, здавалося, у найгірші, найважчі часи українська громада піднімалася з колін, відроджувалася духом і ставала на про. Вочевидь і тепер заколихані безвідповідальністю і вседозволеністю не споглянутись творці “хаосу”, що руйнує не лише українство, а й гармонію Світу, як рознесе його вщент хвиля волі народної...

ПОЛІТЕКОНОМІКА КОМУНО-КАПІТАЛІЗМУ

Петро АНТОНЕНКО

“Немужицька арифметика”: зростання тарифів на 30 відсотків означає інфляцію 1 відсоток. Тарифи — європейські, зарплати — африканські.

У радянські часи у вищих навчальних закладах студіювали дивний предмет: політекономія, цебто політична економія. Чомусь саме “економія”, а не “економіка”. Втім, ішлося саме про економіку, і ця наука була однією з трьох, здається, складових марксистсько-ленінської теорії. Згадую про це, бо, схоже, представники української влади досі діють за приписами комуністичної політичної економії, чи то пак економіки (з поправками на додану нами зараз стадію дикого капіталізму). Це не дивно, враховуючи компартійний чи комсомольський вишкіл багатьох можновладців. Тому наше економічне й соціальне буття так просякнуте й насичене політикою.

Яскравий приклад — вміло керований хаос із цінами й тарифами. Його створюють, щоб кивати на “перехід до ринкової економіки”: мовляв, стрибають, кляті, ціни й тарифи, як їм заманеться, не можемо повернутися до планової соціалістичної економіки.

Насправді ж хаос цей добре керований. І процес утримання населення однієї з найбагатших країн Європи в стані напівжебраків по-соціалістичному плановий. І не лише задля того, щоб примітивно наживатися на людях, а й щоб використовувати злидні в політичних іграх, що успішно роблять. Тому шукати якусь економічну логіку в нашому ціно- і тарифоутворенні — справа невдячна.

Мотивуючи потребу підвищення тарифу на проїзд у метро одра-

зу в чотири рази (!), столична влада бідкалася, що нинішні тарифи, мовляв, покривають лише третину витрат. Є великі сумніви й у цій тезі, бо ми вже неодноразово бачили, як до так званих витрат зараховують казна-що. Але навіть якщо повірити в цю байку, то напрошується логічне запитання: чому не підвищити тарифи втричі, а не в чотири рази? Це також перекирило б “витрати”. А

нує рішення Ради нацбезпеки й оборони, яким місцевим органам влади, що встановлюють тарифи, приписано довести їх до “економічно обґрунтованих рівнів”.

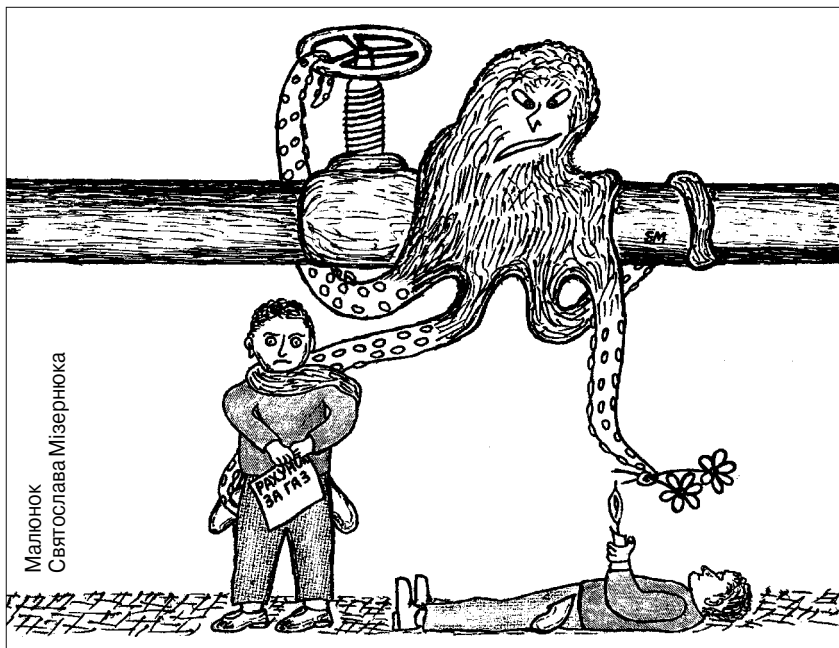
“Обґрунтування” не забарилася. З усіх регіонів України надходять відомості про різке підвищення тарифів на газ, опалення, гарячу й холодну воду, телефон і навіть на ще недоруйноване д्रोнове ра-

ний цинізм. По-перше, це дивовижна арифметика владоможців щодо так званого зниження рівня інфляції й оперування хитрим терміном “дефляція”, тобто здешевлення, чи економічно правильніше — зростання купівельної спроможності гривні, а відтак населення. Як можна водночас зі зростанням цін і тарифів на 20—40 відсотків говорити про інфляцію 1 відсоток, — людям важко збагнути. Втім, “один відсоток інфляції” може бути й правдою, якщо рахувати середні доходи й середні ціни, що трохи нагадує облік середньої температури у хворих лікарні. Кажуть, інфляцію зменшує щорічне сезонне зниження цін на помідори й іншу городину, або зниження цін на дорогі іномарки, які купує 0,1 відсотка населення. Тож для 99,9 відсотка співгромадян загальну інфляцію буде знижено.

По-друге, приклад соціального цинізму — теза про те, що треба переходити на “європейські тарифи”. Але навіть у затюканої телебаченням людини виникає запитання: а де ж європейські зарплати?

Отже, європейські тарифи разом з африканськими зарплатами. Втім, мабуть, чимало африканських країн дивуються з українських зарплат.

Із радянських часів до нас дійшло багато. Наприклад, тоді існував перелік так званих товарів першої необхідності — ілюзорний, звісно, в часи тотальних дефіцитів. Це те, що обов’язково треба було мати навіть у сільському продмазі: сіль, сірники, гас. І це не повинно було дорожчати. У нас, схоже, теж є товари першої необхідності. Наприклад, обман людей і демагогія. Вони лиш дешевшають. А оскільки життя дорожчає, мабуть, воно для українців не є товаром першої необхідності.

якщо підвищити їх у 3,5 раза, то буде 50 відсотків прибутку. В нормальній, а не дикій ринковій економіці такий прибуток може лише снитися. Вже не кажемо, що залишаються всі інші джерела прибутку, і перший з них — реклама.

Я трохи затримався на цьому прикладі, щоб наголосити: в нашій “політекономії” економіка й не почувала. Тому далі можна коротко бодай означити черговий обвал, точніше, стрибок тарифів. Уже іс-

ФОРУМ ПИСЬМЕННИЦЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

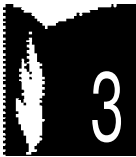
15—17 жовтня в Києві відбудеться Другий міжнародний письменницький форум “Слово без кордонів”. У ньому візьмуть участь представники 15 країн Європи й Азії — письменники з Туреччини, Швеції, Азербайджану, Болгарії, Латвії, Литви, Македонії, Італії, Ізраїлю, Японії, Румунії, Угорщини, Польщі, Білорусі, Вірменії, Росії, Казахстану, Киргизстану. Планують двосторонні зустрічі, фахові дискусії з проблем художнього перекладу, поетичні читання, виставку-ярмарок українських видавництв, поетичний вечір у Будинку художника, зустріч зі студентами київських ВНЗ, екскурсію Києвом і зустрічі керівників письменницьких спілок країн — учасниць Форуму, перекладачів-україністів з українськими літераторами.

Результатом Першого форуму, проведеного торік, стало прийняття угоди про створення Міжнародної асоціації письменницьких спілок “Слово без кордонів”. Це не політична, а суспільна організація, мета якої — встановлювати і розвивати творчі контакти й різноманітні форми міжнародної співпраці письменників і письменницьких організацій різних країн світу.

Урочисте відкриття Форуму відбудеться 15 жовтня о 10.00 у конференц-залі готелю “Братислава” (вул. А. Малишка, 1). Реєстрація представників ЗМІ — о 9.00.

“Голодомор використали для придушення прагнення української нації до незалежності”.

ГЕНОЦИД

ПАМ'ЯТЬ ЗАКЛИКАЄ

Український інститут національної пам'яті спільно з Національною академією наук України провів міжнародну наукову конференцію “Голодомор 1932—1933 років в Україні: причини, демографічні наслідки, правова оцінка”.

Мета конференції — обмін результатами наукових досліджень щодо причин та наслідків Голодомору 1932—1933 рр. в Україні та інших регіонах колишнього СРСР; обговорення сучасних проблем правової оцінки Голодомору в Україні 1932—1933 рр.; розроблення рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу.

Участь у заході взяли провідні українські та закордонні дослідники Голодомору, представники центральних органів виконавчої та законодавчої влади, громадських організацій, ЗМІ. Зокрема академік НАН України, в.о. голови Українського інституту національної пам'яті Ігор Юхновський; академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України Олексій Онищенко; член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук (Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України) Елла Лібанова; суддя Богдан Футей, Владислав Верстюк

(Український інститут національної пам'яті); Станіслав Кульчицький (Інститут історії України НАН України); Віктор Кондрашин (Пензенський державний педагогічний університет ім. В. Белінського); професор з Мельбурна Стефан Віткрофт; д-р Роман Сербин (Монреаль); професор Університету Альберти Іван-Павло Химка (Едмонтон, Канада); д-р Інституту національної пам'яті Роберт Куснеж (Краків, Польща); доктор економічних наук Ірина Курило (Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України) та інші.

Учасники конференції розглянули й тезу про те, що голод 1932—1933 років перерізував населення інших регіонів Радянського Союзу — Поволжя, Казахстан, Кубань. Але Голодомор в Україні вирізнявся штучністю і зумисністю, спрямуванням на нищення осердя української нації — селянства.

Пробуджена Українською національною революцією 1917—1921 років Україна швидко відроджувалася, маючи значні людські й еконо-

мічні ресурси. Політика українізації на кінець 1920-х років вийшла далеко за межі, які встановили більшовики. Зростання української національної свідомості набуло загрозливих для більшовиків масштабів. Відмова радянської влади від Нової економічної політики і посилення тиску на українське селянство спричинили масовий спротив селян. Поруч із соціально-економічними вимогами українське населення висувало гасла за відновлення власної державності.

Саме з цих причин радянське керівництво зробило акцент на фізичне знищення української нації, передусім села, виснаження матеріальних і духовних ресурсів України. Влада намагалася деморалізувати інтелігенцію і зробити з постголодоморних українських селян покірних і безвільних колгоспників. Тож Голодомор використали для придушення прагнення української нації до незалежності, знищення соціально-економічної бази української національної ідеї. Тому Голодомор 1932—1933 років в Україні, згідно зі статтею 2 Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, дає підстави стверджувати про геноцид українського народу.

Інф.

ЗАМОВЧУВАНА ПРАВДА

В Українському інституті національної пам'яті відбулася прес-конференція “Голод і Голодомор в українській та російській інтерпретаціях”.

У прес-конференції взяли участь академік НАН України, в. о. голови Українського інституту національної пам'яті Ігор Юхновський, доктор історичних наук, професор Станіслав Кульчицький, доктор історичних наук, професор Владислав Верстюк.

Богдан ОЛЕКСЮК,
прес-служба УІНП

Нещодавно МЗС Росії розмістило на сайті документи про голод початку 30-х років у СРСР і зокрема Голодомор в Україні. Загалом 200 документів.

Учасники прес-конференції цілком позитивно оцінили факт оприлюднення, але наголосили, що це свідчить передусім про політичний характер акції, бо на сайті не знайшлося місця останній ЦК ВКП(б) СРСР та РНК СРСР “Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі та в Західній області” від 14 грудня 1932 року, де чітко простежується зв'язок у діях тоталітарного режиму між хлібозаготівлями і нищенням українського національного руху. Також не розміщено й постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 1 січня 1933 року про хлібозаготівлі в Україні, яка фактично санкціонувала масові обшуки в українських селян нібито прихованого хліба, а насправді сприяла здійсненню так званих “натуральних штрафів”, коли в селах не залишалося в хатах ні крихти їжі, вилучали всі харчі. Не знайшлося місця і директиві ЦК ВКП(б) СРСР та РНК СРСР від 22 січня 1933 року, якою забороняли виїзд українських селян за межі України.

Усе це, на жаль, свідчить про певну тенденційність добору документів, значну частину яких надано фрагментарно.

Провідні українські історики констатували, що в такому доборі документів основна мета публікації — намагання заперечити зумисний і спланований характер Голодомору, але навіть такий підхід наших московських колег не може приховати правди.

Зокрема основна увага в оприлюднених документах зосереджується на організації нібито допомоги голодуючому населенню України. Насправді 1933 року після того, як з України почала надходити інформація про смертність від голоду, що набувала масового характеру, й у зв'язку з ризиком зриву весняної посівної кампанії, тоталітарний режим змушений був вживати певних заходів. Проте й ці заходи стали однією з елементів репресивної політики режиму.

Про це, зокрема, свідчать і документи на сайті. Так, наприклад, 6 лютого Політбюро дозволило відпустити Дніпропетровському та Одеському облвиконкомам по 200 тонн жита для потреб робітників радгоспів МТ і колгоспного партійного і безпартійного активу. Така сама норма міститься і в

наступних документах щодо відпуску зерна для України. Тобто тоталітарний режим, забравши всі харчі в українських селян, допомогу пропонує лише активу.

Одним із виявів використання допомоги як репресивного заходу стала організація харчування голодуючих через колгоспи. Тобто їжу могли отримати лише ті, хто працював у колгоспі. Одноосібники, а також ті колгоспники та їхні діти, що лежали опухлі від голоду і не мали сил вийти на роботу в поле, були приречені на голодну смерть.

Результатом допомоги став пік смертності від голоду в березні—травні 1933 року, тоді, коли Україна нібито отримувала продовольчу допомогу.

Підсумовуючи прес-конференцію, академік І. Юхновський подякував російським колегам за публікацію матеріалів, що стосуються Голодомору, наголосивши, що деяких з них українська сторона ще не має. Водночас він висловив жаль із приводу перетворення російськими чиновниками загалом позитивного факту оприлюднення раніше закритих документів на політичну акцію, спрямовану проти намагань українських вчених відновити історичну правду й назвати винних у злочинах проти людства й людяності. “Ми ніколи не опустимося до того, щоб звинувачувати в геноциді українців російський народ, — сказав І. Юхновський, — але ми хотіли б достеменно з'ясувати причини й природу тих злочинів, покарати винних і надати вичерпну оцінку тим страхіттям, до яких призвела комуністична ідеологія та її конкретні представники”.

ЗБЕРЕГТИ НАВІЧНО

Юлія КАРПАЧОВА

*Ти кажеш, не було Голодомору
І не було голодного села?
А бачив ти в селі пусту комору,
З якої зерно вимели дотла?
Я бачив сам у ту зловісну пору
І пухлих, і померлих на шляхах.
І досі ще стоять мені в очах...
А кажеш — не було Голодомору!*

Ці рядки Дмитра Білоуса прозвучали на відкритті виставки плакатів “Ми звинувачуємо! Голодомор 1932—1933 років — геноцид українського народу” в Полтавській обласній науковій бібліотеці ім. І. Котляревського. Експозиція складається із загальної частини, яка засвідчує ставлення більшовицького режиму до України, та кількох тематичних блоків. У першому розкривається непомірність і абсурдність планів хлібозаготівель, які були націлені передусім на знекровлення села. Розглянуто насильницькі методи колективізації, серед яких найстрашнішим було знищення 352 тис. найкращих одноосібних селянських господарств, тобто близько 1,5 млн осіб.

Форми і зміст колективізації, яка викликала опір народу, в другому блоці. Режим Терору на початку 30-х — тема третього

блоку. Тут ідеться про репресивне законодавство та масові арешти, депортації, сфабриковані судові справи.

Основна частина виставки висвітлює події 1932—1933 рр., розгортання Сталіним і його полігачами війни проти селян, яка набула форм терору голодом: запровадження “чорних дощок”, заборона поширення інформації про голод, впровадження паспортної системи разом із заборонами на виїзд за межі села, офіційна відмова приймати допомогу голодуючим від Міжнародного Червоного Хреста та інших благодійних організацій, блокування кордонів України.

Окремий блок складають свідчення очевидців — людей, які пережили ті страшні роки. Це найважливіший доказ умисного характеру Голодомору.

Як наголосив Віктор Ревегук, доцент кафедри історії України Полтавського державного педагогічного університету імені В. Короленка, втрати, які понесла Україна за рік Голодомору, дорівнюють втратам за чотири роки війни та 2—3 роки нацистської окупації. На Полтавщині, за переписами населення 1926 та 1939 років, безпосередні втрати від Голодомору складають півмільйона осіб. Отже, Україна мусить зробити все, щоб пам'ять про невинно убієнних зберегалася.

КОНГРЕС США ВИЗНАВ ГОЛОДОМОР В УКРАЇНІ ГЕНОЦИДОМ

Вшановуючи 75-ту річницю Голодомору-Геноциду 1932—1933 років в Україні та висловлюючи щире співчуття від імені Палати Представників жертвам, тим, хто вижив та сім'ям, що стали свідками цієї трагедії, а також із іншими цілями;

враховуючи, що 1932 та 1933 років майже 10 мільйонів українців загинуло за бажанням сталінського режиму в колишньому Радянському Союзі, який спланував та організував голод в Україні для подолання спротиву нації колективізації та комуністичній окупації;

враховуючи, що радянський уряд навмисно конфіскував урожай і мучив голодом мільйони українських чоловіків, жінок та дітей через примусову колективізацію, спрямовану на знищення національно свідомого руху за незалежність;

враховуючи, що радянський диктатор Йосип Сталін наказав закрити кордони України, щоб унеможливити втечу від влаштованого голоду та завадити наданню міжнародної продовольчої допомоги, яка могла б урятувати постраждалих від голоду;

враховуючи, що канадському експерту з пшениці Ендрю Кеїрнзу, який відвідав Україну 1932 року, повідомили, що зерна нема, бо “уряд зібрав його повністю для експорту до Англії й Італії”, відмовляючись від продовольчої допомоги українцям;

враховуючи, що майже чверть сільськогосподарського населення України було знищено через примусовий голод, і вся нація страждала від наслідків тривалої нестачі продовольства;

враховуючи, що радянський уряд маніпулював іноземними журналістами та цензурував їх, зокрема кореспондента “Нью-Йорк Таймс” Уолтера Дюранті, який у репортажах з України свідомо заперечував не лише розміри та значимість, а й саме існування смертоносного штучного голоду;

враховуючи, що Комісія Сполучених Штатів щодо Голодомору в Україні, сформована 13 грудня 1985 року, провела дослідження, щоб проінформувати світову спільноту щодо Голодомору-Геноциду 1932—1933 років в Україні, та дійшла висновків, що жертви було “знищено через штучний голод” та “Йосип Сталін і його оточення здійснили акт геноциду проти українців у 1932—1933 роках”;

враховуючи, що у травні 2003 року на спеціальному засіданні український парламент визнав, що Голодомор-Геноцид в Україні влаштував Йосип Сталін та радянська влада навмисно проти української нації.

Враховуючи наведене вище, заявляємо, що Палата Представників

1) вшановує 75-ту річницю Голодомору-Геноциду 1932—1933 років в Україні та висловлює щире співчуття жертвам, тим, хто вижив, та сім'ям, що стали свідками цієї трагедії;

2) засуджує систематичні порушення Радянським Союзом прав людини щодо українців, зокрема право на свободу самовизначення та свободу слова;

3) заохочує розповсюдження інформації щодо Голодомору-Геноциду в Україні з метою поширення знань про цю трагедію.

Євген БУКЕТ

Законопроект передбачає, що держава підтримує козацький рух, створює умови для відродження і розвитку українського козацтва, його історичних, патріотичних, господарських, культурних, духовних і моральних традицій.

Згідно із законопроектом, засновниками козацької організації можуть бути громадяни України, які до-

НАЩАДКИ УКРАЇНСЬКИХ ЛИЦАРІВ

Проект Закону № 2441 “Про основи відновлення і розвитку Українського козацтва, козацькі організації і їх об’єднання” ще 24 квітня вніс Голова держави і зареєстрували у Верховній Раді після одностайного схвалення його представниками 32 міжнародних і всеукраїнських козацьких організацій на Всеукраїнській козацькій раді 17 березня.

сягли 18-річного віку. Козацькі організації мають значно більше повноважень, ніж звичайні об’єднання громадян, вони можуть створювати формування для участі в охороні громадського порядку та державного кордону України, сприяти органам місцевого самоврядування та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров’я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Козацькі організації й об’єднання мають єдину козацьку символіку: форму, знаки відмінності (погони, шеврон), які затверджує Велика всеукраїнська козацька рада. Козацькі організації та їхні об’єднання можуть використовувати власну козацьку символіку (корогви, прапори, емблеми тощо), яку затверджують відповідно до статутів.

Масовий козацький рух виник в Україні на переломі 80—90-х років ХХ століття. “Українське козацтво” — єдину структуру, яка об’єднувала козаків, очолив гетьман Володимир Мулява, що одержав чин армійського генерал-майора. Пізніше різні думки про призначення козацтва і його подальшу долю зумовили його роздроблення й ідеологічні чвари. Сотні молодих і міцних чоловіків у козацькій формі надовго опинилися на узбіччя політичних і державотворчих процесів. Основним заняттям козаків стала участь у “хресних ходах”, церемоніях покладання квітів і охороні неформальних заходів.

Козацькі організації України можна умовно поділити на чотири групи: реєстрове козацтво, запорожці, вільних козаків і так званих звичаєвих. Кількість членів кожної всеукраїнської козацької організації не перевищує 10—12 тисяч. Це чимало, але об’єднатися в одну структуру через амбіції своїх лідерів вони

навіть не зможуть, хоч, на думку представників більшості козацьких організацій України, Закон “Про основи відновлення і розвитку Українського козацтва, козацькі організації і їх об’єднання” зможе ліквідувати безлад, що панує в сучасному українському козацтві вже майже 20 років. Адже й досі, попри значне піднесення авторитету козаків відтоді, як Гетьманом України було проголошено Президента Віктора Ющенка, нема єдиної концепції розвитку козацького руху.

Різні козацькі об’єднання є прихильниками різних релігійних конфесій та політичних сил, місію сучасного козацтва розглядають по-різному: хтось переймається пам’ятками, хтось — книговиданням, вишколом підростаючого покоління, а хтось, особливо на півдні й сході України, займає антидержавницьку позицію. Тому давно постала потреба перегляду засад діяльності, структуризації козацьких організацій і створення єдиного реєстру козаків України.

За даними Міністерства юстиції, в усіх адміністративно-територіальних одиницях України діють понад 500 юридичних осіб різних рівнів, що ідентифікують себе як козацькі. З них (станом на 1 вересня) 33 мають міжнародний або всеукраїнський статус, 155 — обласний, 215 — районний (міський). Крім того, ще кілька тисяч громадських організацій одним зі своїх статутних завдань визначають виховання підростаючого покоління на козацьких традиціях. Беззаперечні лідери за кількістю зареєстрованих козацьких організацій — Дніпропетровська (62), Черкаська (55) області, АР Крим (51), Полтавська (30), Київська і Донецька області (кожна по 28).

ВІЧНІ ЦІННОСТІ

Михайло СОПІВНИК, голова Ради старійшин Міжнародної асоціації “Козацтво”, генерал-полковник козацтва

У процесі підготовки до всенародних свят Покрови, Дня Українського козацтва Міжнародна асоціація “Козацтво” значною мірою активізувала роботу насамперед з учнівською і студентською молоддю. Увагу зосереджували на просвітницькій, виховній діяльності, в центрі якої роз’яснювальна робота щодо боротьби українського козацтва за волю і свободу України, побудову незалежної національної держави.

Щодо цього чимало зробили члени Генеральної Ради старійшин нашого козацтва. До неї входять патріоти України, досвідчені педагоги, інші фахівці: доктори історичних і педагогічних наук, професори, академіки Микола Дубина, Петро Панченко, Юрій Руденко, Микола Стратілат, Петро Черв’як, письменники Олександр Дробаха, Іван Шпиталь, відомі громадські діячі. Завдяки ініціативі Ради старійшин проведено низку заходів, зокрема “круглих столів”. Активну участь у них брали не лише козаки, науковці, а й представники учнівської та студентської молоді.

Так, у травні й вересні разом із товариством “Промісвіт” і Музеєм гетьманства на його базі проведено “круглі столи” “А ми тую козацькою славу збережемо”. У цих заходах взяли участь студенти Військово-козацького інституту імені Великого князя Святослава Хороброго МАУП, курсанти військового ліцею імені Івана Богуня, учні київських шкіл. Творчі зустрічі козаків, науковців із молоддю були присвячені переможним битвам українського козацтва в національно-визвольній війні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648—1654) під Жовтими Водами, Корсунем. Студенти, курсанти й учні обмінялися досвідом козацької діяльності у своїх навчально-виховних закладах.

Кожен із учасників “круглих столів” переконався в тому, що такий обмін думками, досвідом і планами роботи був дуже корисним. Учні та студенти зазначили, що вивчення і впровадження в родинне і шкільне життя козацько-лицарських традицій, цінностей створює піднесення, наповнює побут і навчальний процес романтикою, ритуалами, породжує дух доброзичливості, побратимства, змагальності, творчої ініціативи. І чи не головним у такій роботі є те, що молодь виховується на найвищих досягненнях національного духу, на великих перемогах рідного народу над чужоземними загарбниками в боротьбі за свою волю і свободу. Пізнання молоддю високих моральних, духовних якостей козаків, лицарів переконує її в тому, що український національний характер і світогляд у своєму розвитку сягали європейських і світових вершин.

Борис МАНЖЕЛА, отаман Сумської паланки МГО “Українське козацтво”, генерал-осавул

Як стверджують соціологічні дослідження вітчизняних науковців, сучасна молодь не має чіткої ідейної спрямованості. Тому вона чекає на великий всеукраїнський проект, який заповнив би нішу, що виникла в суспільстві після розпаду колишнього Союзу. Таким проектом може стати використання козацької педагогіки

НАСИПЛЕМО КУРГАНИ МИРУ!

— безперервний навчально-виховний процес на історико-національних традиціях українського козацтва.

2009-го виповниться 375 років з дня народження гетьмана Івана Мазепи, 300-річчя Полтавської битви та 350-річчя перемоги під Конотопом гетьмана Івана Виговського. Полтавська і Конотопська битви — яскраві сторінки боротьби українських козаків за незалежність від

Росії. Це героїчні етапи в історії нашого народу, а не да- та славни російської окупаційної зброї.

Беручи до уваги, що Полтавській битві передували Батуринська та Лебединська трагедії, а також перенесення гетьманської столиці до Глухова, де було проголошено анафему Іванові Мазепі, згодом зруйнування Запорозької Січі 1709 року російськими військами, у ці скорботні дні

слід зосередитися саме на вшануванні пам’яті полеглих, а не на проведенні гучних святкових заходів, концертів. Варто акцентувати увагу на тому, що 300 років тому український народ під проводом гетьмана Івана Мазепи за підтримки шведів зробив спробу звільнитися від московського ярма. А коли Росії кортить разом відзначити ці дати, то пропонуємо Президенту України виступити з ініціативою:

українцям і росіянам спільно насипати на полях Полтавської та Конотопської битв кургани миру на кшталт Пагорбів Моравії.

Тож нехай ці місця стануть не лише полем слави тієї чи іншої армії, а нагадуванням живим про абсурдність будь-яких воєн, особливо тепер, коли Росія брешає зброєю. Хай ці кургани нагадують, що земля могили на всіх полях битв усього світу встелена горами трупів і густо просякнута людською кров’ю. Пам’ятаймо про це!

БАТУРИН ОТРИМАВ СТАТУС МІСТА

Верховна Рада України надала статус міста колишній гетьманській столиці Батурину. Отже, враховано пропозицію Президента України та задоволено офіційне клопотання, яке подала кілька місяців тому до парламенту Чернігівська обласна рада. Відновлюється історична справедливість, адже до трагічного знищення Батурина в листопаді 1708 року московським військом це було велике місто, що за кількістю населення не поступалося багатьом столицям. Кілька десятків років Батурин був гетьманською столицею України, тут правили чотири гетьмани.

Століття історичного забуття, недолуга соціальна політика радянської імперії перетворили Батурин на скромне селище міського типу. І лише нещодавно на виконання ініційованої Віктором Ющенком великої програми відродження Батурина тут відбуваються різноманітні. Але, звичайно, для перетворення на справжнє місто тут належить не лише відновити історичні святині,

ГЕТЬМАНСЬКИМИ ШЛЯХАМИ

а й цілком оновити соціальну сферу. Чимало вже зроблено. Зростанню Батурина сприятиме поживлення промисловості, розвиток туризму, а також заплановане відкриття Національного військового ліцею.

НА ЧЕСТЬ КОРОЛЯ І ГЕТЬМАНА

Неподалік Новгорода-Сіверського, біля Десни, встановлено пам’ятний знак, який засвідчує, що саме тут, на деснянській переправі, 300 років тому відбулося історичне з’єднання військ гетьмана України Івана Мазепи і короля Швеції Карла XII. Цим Україна оголосила про розрив з Росією і стала на бік Швеції в російсько-шведській війні. Об’єднане військо мало намір перемістити в Батурині, але не судилося: за кілька тижнів російське військо знищило місто. За півроку була трагічна Полтавська битва.

Відомий чернігівський журналіст, історик, автор кількох книжок про Івана Мазепу і його добу Сергій Пав-

ленко зазначив, що ще один російський міф — твердження про якусь “всенародну” війну проти шведів. Насправді ж населення України бачило у Швеції союзника в борні проти Росії. Так само по-союзницьки поведилося й шведська армія, не допускаючи жодних утисків населення, на відміну від російських військ, які через кілька десятиліть після Переяславської ради поведилося в Україні, як на окупованій території.

На пам’ятному знаку зображено гетьмана й короля. Виготовлення і встановлення знака стало доброзичливою ініціативою членів Національної ради України з питань телебачення й радіомовлення. Тож на відкриття знака завітали члени ради, представники влади, громадськості, просвітяни, козаки.

ДО ЮВІЛЕЮ КОНОТОПСЬКОЇ БИТВИ

У Конотопі з ініціативи членів “Просвіти” і козацько-

В’ячеслав Якут

го товариства почали споруджувати собор Різдва Пресвятої Богородиці. Його відкриють наступного літа на честь 350-річчя перемоги в липні 1659 року гетьмана Івана Виговського над московським військом.

Собор належатиме православної громаді Київського патріархату, яку вже давно зареєстровано в місті. Як розповів скарбник цієї громади, просвітянин, полковник Конотопського районного товариства Міжнарод-

Проект собору

ної організації “Козацтво України” В’ячеслав Якут, українські патріоти прагнуть відкрити святиню — Собор Різдва Богородиці, яка існувала в місті, але у безбожницькі 30-ті роки її комуністична влада знищила. Місце, де колись стояв собор, зайняте, тому новий храм споруджують неподалік. Біля собору просвітяни й козаки відкриють пам’ятник жертвам комуністичного режиму.

Кошти на будівництво виділив земляк, меценат Євген Сур.

Підготував
Петро АНТОНЕНКО

Олександр ФЕДОРУК,
доктор мистецтвознавства,
професор, академік Академії
мистецтв України

Коли з кимось ідеш з молодих літ, то перебіг наступних років і десятиліть стає майже непомітним. Дивись на людину і не бачиш у ній вікових змін. Бо в пам'яті лишається пер-вісний образ, перша зустріч, перша розмова. Лише порахувавши часову відстань від першої зустрічі, дивуєшся: гей, та минуло сорок років! А здається, то було вчора. І це добре, що пам'ять завжди молода, десятиліття для неї — ніщо.

Із Дмитром Степовиком ми майже водночас стали на стежку науки. Він вступив до аспірантури ПМФЕ 1967 року, а я (не без його агітації) наступного 1968-го. Обое прийшли в науку з молодіжної журналістики — він з республіканської “Молоді України”, я з тернопільського обласного “Ровесника”. Аспірантуру теж проходили пліч-о-пліч, і хоч у нас були різні теми кандидатських дисертацій (я досліджував українсько-польські мистецькі зв'язки нової доби, він — сакральну гравюру XVII століття), вийшло так, що працювали в тих самих архівах, музеях, бібліотеках України й навіть відрядження мали водночас у ті самі країни — Литву, Білорусь, Польщу.

Ніде так добре не пізнаєш людину, як у спільній подорожі. Зустрічі в інституті були діловими, бо аспірантів, крім дисертацій та іспитів, навантажували численною роботою, часто технічною. Тому наші приятельські взаємини зводилися до іронічних запитань: “Як твої справи, Митю?” — “Справи мої підшиваються, Олеся, а як твої?” — “На мене щойно завелася течка, бо я з периферії, а на тебе, мабуть, підшило паперів ого-го, бо ти давній киянин”. У цих іронічних запитаннях була наша не зовсім весела реакція на події 60-х, коли після короткої хрущовської відлиги наставали брежнєвські заморозки, і вже ввижались контури майже сталінських морозів. За шістдесят-

Дмитро Степовик

никами — а ми з Дмитром були серед них — пильно стежили, коригуючи, кого пропустити у велику академічну науку, а кого ні. На цьому полі були проблеми з владою і в Дмитра, і в мене.

І ось ми разом ідемо на пошуки матеріалів для наших дисертацій у Вільнюс. Це було літо 1969 року. Жили разом в гуртожитку Академії наук Литовської Республіки. Відвідували ті самі архіви й бібліотеки. І тут я вперше спостеріг лагідний, доброзичливий характер Дмитра Степовика.

Іноколи я бував у нього вдома — мешкав він тоді на Лук'янівці, на вулиці Довнар-Запольського — і познайомився з його ріднею: батьком Власом Федоровичем, матір'ю Марією Сидорівною, братами Володимиром і Петром, сестрами Ольгою й Анастасією. Вони мешкали в різних куточках України, але часто бували в гостях у Дмитра. Я переконався, що він з дуже хорошою української родини, дістав добре християнське виховання (батьки, брати, сестри, племінники — усі віруючі і не боялися в цьому признатися).

Наше литовське аспірантське літо було успішним. Я познаходив чимало нового для своєї теми; Дмитро відкрив у литовських і польських стародруках чимало

ВОЛЬОВИЙ, ТЕРПЛЯЧИЙ, ШЛЯХЕТНИЙ ДМИТРОВІ СТЕПОВИКУ — НА 70-РІЧЧЯ

невідомих гравюр. Він довів, що українські художники у XVII столітті створили багато ілюстрацій для книжок іноземних видавництва.

Я помітив, що у Дмитрові крім лагідності, товариськості, готовності допомогти ближньому (думаю, що це не лише наслідок християнського виховання, а родова риса Степовиків, наскільки я їх знав, особливо матір Марію), притаманні велика працелюбність і природжена схильність до науки. Ще тоді, коли ми лише починали будувати свою наукову кар'єру, усвідомлював, що він далеко піде. І не помилюся. Працюючи поруч з ним в Інституті мистецтвознавства, фольклористики й етнології, я бачив, які перепони й палиці в колеса йому ставили у відділі образотворчого мистецтва інституту й поза ним. Причин цього було дві: заздрість і підозра в українському націоналізмі. Він писав книжки й друкував їх у престижних київських видавництвах “Наукова думка” й “Мистецтво”. “Це видавництва для академіків, а не для кандидатів наук”. Як таке можна терпіти? Радянська система мала багато засобів, щоб зупинити людину будь-де: на виробництві, в літературній чи мистецькій творчості, в науці. Я в цьому переконався і на собі, і на багатьох колегах, на прикладі Дмитра — особливо.

Дмитро Степовик досліджував релігійне мистецтво, а це додаткова причина, щоб жалити й інтригувати. Якось Дмитро показав мені один з численних листів до нього з погрозами, а це було

після виходу в світ його перших монографій з мистецтвознавства у середині 70-х. Лист, пам'ятаю, було написано червоним чорнилом і, звичайно, російською мовою. Дмитра залякували, що наклад його книжки “вовремя обновлен и изъят; причина: книга богомазная, несовременная, некоммунистическая, национал-социалистическая”. Підпис нерозбірливий — полковник “развед-управления СССР” наказував авторові надалі писати “краткие статьи, только правильные, только советские, коммунистические”.

Такий був час. Звичайно, наклади Дмитрових книжок не “изымали”, “не зупиняли, не нищили”. Це було написано, щоб залякати молодого науковця — може, злякається, зігнеться? Але Дмитро не з таких.

Його працелюбності, відданості науці не могли не помітити недоброзичливці. Але, на щастя, є ще в Національній академії наук України люди неупереджені й об'єктивні, їх переважна більшість. Славистичні дослідження Дмитра Степовика було відзначено нагородами в Болгарії й Україні (Дмитро написав і видав чотири монографії з болгарського образотворчого мистецтва і його зв'язків з українським), а за дослідження в галузі українського варіанту стилю бароко президія Національної академії наук України присудила йому престижну академічну премію ім. Івана Франка.

І все ж у радянську добу Дмитрові Власовичу як науковце-

ві завдали тяжкого удару. 5 червня 1984 року він блискуче захистив докторську дисертацію (як, до речі, й кандидатську 14 років перед тим), і Вчена рада відзначала, що давно не було такого успішного захисту. Однак у Москві думали інакше (напевне, так думати спонукали деякі київські “полковники”, які свого часу радили писати лише “краткие статьи, только правильные, только советские, коммунистические”), і сумнівний корупційний й політичний заангажованістю московський ВАК відмовився дати українському мистецтвознавцеві диплом доктора наук.

Дмитро навіть сьогодні визнає, що це був один із найбільш болючих ударів у його науковому житті. Але удар не повалив його на землю, не дав опустити руки. З'явилися нові праці, нові книжки й дослідження.

Коли інтересів ширшає. Окрім книгознавства, гравюри, болгаристики й славистики, професор Степовик береться уже після проголошення незалежності України, за поглиблене дослідження — на мистецтвознавчому й богословському рівнях — української й зарубіжної ікони, а також творчості митців української діаспори Леоніда Молодожанина, Михайла Парашука, Якова Гніздовського, Михайла Черешньовського, Христини Дохват. Його книжки відомі сьогодні у нас і за кордоном, їх визнали, оцінили, відзначили багатьма нагородами і преміями. Тому замість одного докторату, зневаженого Москвою та її київськими поприхачами, Дмитро Власович Степовик має тепер три докторські ступені — мистецтвознавства, філософії, теології, звання професора й академіка Академії наук Вищої школи України.

Сьогодні думаю про мого ровесника, колегу, про 70-річного Дмитра Степовика, увінчаного титулами й ступенями, а згадую чорнявого юнака 60-х — наших спільних, аспірантських... І на думку спадає давня східна мудрість: “Вольовий і терплячий завжди побачить переможний підсумок початі справи”.

● ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

Надія КИР'ЯН

Нещодавно у Будинку письменників відбувся ювілейний вечір Олександра Дробаха — активного просвітянина, поета, краєзнавця, громадського діяча.

Відкриваючи вечір, Михайло Сидоржевський сказав: “У ювіляра є рядки: “Насупроти усім вітрам до тебе лину, Україно”. Це життєве кредо письменника. В час, коли багато фальші, коли брехня господарює, добре, що є такі люди, які відстоюють справжні цінності”. Сердечно привітав побратима голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан і вручив відзнаку “Будівничий України”: “Олександр стояв біля витоків відродження Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, мені здається, що я завжди був з ним, а він зі мною. Жодної події, жодного знакового моменту не пропустив. Вважаю його могутнім словом, який тримає багато чого в українській хаті”.

Від Української народної партії, в лавах якої Олександр Дробаха з кінця 1980-х, іменинника привітав однопартієць, побратим по боротьбі за незалежність України, колишній політв'язень Олесь Шевченко: “Він ніколи не

НАСУПРОТИ ВІТРАМ

Фото О. Шепнівського

Народний депутат України Павло Мовчан
вітає ювіляра Олександра Дробаха з високоліттям

гнувся, завжди говорив правду. Навіть зустрічаючись із Павлом Тичиною, не втримався: “Павле Григоровичу, а як же оце Ви та... “Партія веде”? Той лише розпачливо мовив:

— Е-е-е, хлопці!”

Від письменників ювілярові вручила грамоту секретар НСПУ Анна Багряна. Вона побажала міцного козацького здоров'я, завжди бути в оточенні друзів і додавати оптимізму молодим. Незважаючи на 70 років, Олек-

сандр Дробаха — стрункий, бадьорий, красивий, сповнений натхнення, енергії, заряджав оптимізмом зал.

Творчий шлях письменника розпочався в 60-ті роки. Він був учасником відомого Вишгородського політичного процесу, разом з 25 патріотами проходив як свідок. Як розповідає Олександр, тоді він працював на Київській ГЕС, де познайомився з В'ячеславом Чорноволом, разом з товаришами був учасником національного руху опору.

“В Україні поет — передусім громадянин. Дуже гарно бути поетом, якщо бути тільки поетом. 1958 року партійний секретар відкинув мій перший вірш, у якому політики не було. Любов до України, рідної мови — лише це вже викликало підозру в ті часи.

Антирадянщину шукали в усьому. Мій рядок “Пийте, пийте роботу, цей свіжий озон” партійний діяч витлумачив по-своєму. Казав робітникам: “Поет Дробаха оспівує вас, як п'яниць”. “Олександр, всі ми пташки вже мічені”, — сказав мені тоді старший товариш.

Політична поезія й лірика — все змішалось. З лірики почалась політика. Після того, як ме-

ні сказали, що це крамола, я почав писати крамолу. Ми організували гурток “Малинові вітрила”. Читали Євгена Маланюка, Дмитра Донцова, які нас перекували, змінили наш світогляд. Тоді у Вишгороді ми думали про хвилю української свободи, мріяли, коли вона прийде. Ми готові були йти в ліс, у крівики, але критичної маси українства ще не було. Нам довелося чекати 30 років”.

Вітали ювіляра Вишгородська райдержадміністрація, колеги з районної ради, від Київської обласної організації СПУ, друзі, знайомі.

Мистецькі подарунки одержав від бандуриста, голови “Молодої Просвіти” Віталія Мороза, хору “Гомін” під орудою Леопольда Яценка, Вишгородського муніципального хору “Коралі”.

Для деяких людей з комуністичною свідомістю Олександр Дробаха ще й досі залишається “українським буржуазним націоналістом”. Але таких стає дедалі менше, а прихильників з кожним роком більшає. Запорізький козак Дробаха мріє, щоб у Вишгороді встановили пам'ятник козакові-танцюристові. Представники Вишгородської влади планують здійснити цю мрію. Допомагають видавати нові поетичні, історичні та краєзнавчі книжки. Хай ювіляріві щастить!

ТВІЙ ЧИН — СПІЛКУЙСЯ УКРАЇНСЬКОЮ!

Винесену в заголовок фразу можна сприймати по-різному: як заклик, як назву довготривалої акції або масштабного руху, як сповнену глибокого змісту форму заявлення українцями своєї національної громадянської позиції.

Хай кожен сприймає це так, як йому прагнеться. Я ж укладаю у цю фразу такий зміст.

Спілкуйся українською — то значить будь таким, яким тебе сам Господь Бог та наші предки спороздили на цій землі.

Спілкуйся українською — то значить долай властивий ще для багатьох українців страх чи нерішучість перед рідною мовою та говори нею впевнено і переконано.

Спілкуйся українською — то значить не обмежуй простір, де вона із твоїх уст звучить, лише власною квартирою та ближчими знайомими.

Спілкуйся українською — то значить спілкуйся нею повсюдно: вдома і на роботі, у магазині й у транспорті, в приміщенні й на вулиці — саме всюди.

Спілкуйся українською — то значить спілкуйся нею з усіма, хто тільки її розуміє; людей же, які не розуміють української мови, практично в Україні нема.

Нарешті, спілкуйся українською — то значить викорини у собі рабську звичку мовної заподадливості, запобігливості, нічим не вмотивованого підлаштування під іншу мову — найчастіше в інших умовах під російську.

Ще й ще подумай: навіщо, для чого це підлаштування, якщо твою мову твій співрозмовник чудово розуміє? Навіщо, для чого, якщо у переважній більшості випадків твій співрозмовник і сам є українцем, хіба що несвідомим своєї мови? Навіщо, для чого, якщо близько п'ятнадцяти відсотків росіян, які живуть в Україні, нашу мову також добре розуміють, дарма що для них, як кажуть вони, “удобнее” говорити по-російськи? Зрештою, чому так нечасто наполягаємо ми на тому, що і нам, українцям, говорити власною мовою теж “удобнее” — зручніше? Доки житимемо чужою позичкою?

Отже, мої читачі, спілкуймося українською. Аж ніяк не для зневажання інших мов, а для утвердження мови власної, національної. Як бо й може вона утвердитися, якщо під це не підставлятиме себе кожен, хто не вважає, що стан з нашою мовою вже нормальний?

Хтось із наших громадян покладається тут на владу, на державу — мовляв, ось хай Президент указ видасть, нехай Верховна Рада закон ухвалить...

Що й казати, від найвищої влади багато, дуже багато залежить, але за однієї умови: щоб її позиція і прагнення збіглися з нашими. Та чи збігаються, як-от у випадку з урядом Януковича та Верховною Радою, у складі якої якраз і переважають депутати, байдужі, а то й просто ворожі до українського слова? І це хтось сподівається прийняття ними закону “Про українську мову як державну” або закону “Про застосування мов в Україні”, проекти яких у серпні 2006 року були схвалені IV Всесвітнім форумом українців?

Особисто я жодних ілюзій стосовно цього не маю, тим більше, що в наш час у Верховній Раді чекають свого розгляду вже до двох десятків законопроектів, кожен з яких передбачає визнання російської мови також як державної (чи офіційної) в Україні. Отже, кільце довкола нашої мови звужується і звужується, і

СЕРЦЕ, ВІДДАНЕ УКРАЇНІ

9 жовтня у Будинку письменників України (вул. Банкова, 2) відбудеться вечір пам'яті видатного просвітянина, відомого українського письменника і громадського діяча Анатолія ПОГРІБНОГО.

Анатолій ПОГРІБНИЙ був одним із яскравих діячів “Просвіти”, захисником української мови. Доктор філології, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Українського Вільного Університету (Мюнхен), академік АН Вищої школи України та Вільної Української Академії наук (Нью-Йорк), був членом Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка. Входив до оргкомітетів, що заснували Товариство української мови імені Тараса Шевченка (нині “Просвіта”), Народний рух України, Конгрес української інтелігенції. Член Національної спілки письменників України, очолював Всеукраїнське педагогічне товариство імені Г. Ващенка. Автор понад 20 книжок та сотень наукових статей. Лауреат Національної премії України імені Т. Шевченка, а також премій імені І. Огієнка, І. Багряного, О. Білецького, Б. Грінченка, А. Нитченка, Фонду імені Т. Шевченка. Був членом Центральної Ради та Ради Старійшин УРП “Собор”.

Пропонуємо до вашої уваги розділ книжки Анатолія Погрібного “Думаю, та не хочу, або Про фальш одного етикету”.

прокоментувати це варто хіба що так: принципово помиляються ті політики, котрі вважають, буцімто виношене ними законодавче нищення української мови українці мовчазно стерплять. Та ні, то неминуче обернеться не тільки загостренням міжетнічного розбрату, а й настанням справжньої національно-визвольної боротьби, спрямованої на остаточне подолання в Україні того ганебного явища, яке соціологи й політики називають внутрішнім колоніалізмом.

Гадаю, наш, українців, обов'язок — не допустити руйнівної бурі на нашій землі. Причому те, що з причини нинішньої власної інертності раптом довелося б нам через якийсь час виборювати в обставинах крайнього суспільного збурення, ми можемо (поки що можемо!) утверджувати сьогодні у цілком певніший, власне, спокійний спосіб — і то саме в спосіб масштабної, аж ніяк не агресивної, але наполегливої та рішучої загальнонаціональної акції “Спілкуймося українською”.

Не потрібно, гадаю, для цієї акції ні якогось оргкомітету, ні координаційного штабу. Вимагається лише власний приклад, власний чин кожного, кому, бодай трохи болять болі нашої мови. Ви хочете долучитися до лікування мовної хворості українського суспільства? Тож потрібне від вас лише одне: щоб ви самі за всіх обставин та повсюди, де тільки вас розуміють, послугувалися українською мовою. Повторюю: на роботі, на вулиці, в магазині, у транспорті... І не варто соромитися, якщо у вашій мові траплятиметься росіянізм чи суржик. Втішайте себе вже тим, що це вкрадається у вашу мову гандж на вашому шляху до якіснішої, до української літературної мови, якою належить говорити впевнено, самошанобливо, навіть гордо, без жодного комплексування. Ну, так — для аналогії — як упевнено та голосно повсюди говорили “младочеги”, утверджуючи свою чеську мову. Добре було б взяти з них приклад і нашим “молодоукраїнцям”, особливо студентам.

Отже, “спілкуймося українською”, отже,

власний чин, який, підкресляю, потрібен не тільки власне для мови як такої. Маємо бо ситуацію, за якої мова — то незмірно ширше, масштабніше, ніж мова. Сама наша державність, її подальше зміцнення чи навпаки — ослаблення, її соборність, зліквідування нав'язаного регіональниками й комуністами безпідставного поділу України на Західну і Східну, ступінь просвітлення суспільства українською національною ідеєю, міра патріотизму наших громадян — усе це навпрямки пов'язане з належним утвердженням у нас державної української мови, значення якої для України достоту спасення. Недарма ж такі зусилля і такі мільярди витрачаються на те, щоб Україна лишалася зросійщеною.

Ось тому і “Спілкуймося українською” — рух, акція, до споларизування яких мали б долучатися всі наші національно-державницькі партії, громадські організації, установи, неодмінно — засоби масової інформації, власне, всі, хто розуміє важливість державозміцнювальних та націєзміцнювальних речей, про які мовлю.

Зазначу, що одночасно зі мною цю ж тему порушують і мої дописувачі. Пише, для прикладу, Ольга

Онищенко з м. Фастова, яка маючи 88 років, не втрачає надії “перезжити нечисть, котра заволоділа Україною”, та яка переконана, що в національному й громадянському усвідомленні нашого люду виняткову роль має відіграти належне утвердження державної мови. “Мудрий мій народі! — читаємо у листі. — Підкажи мені, і я пораджу вельмишановному професорові А. Погрібному, який вже роками стукає у наші серця, як остаточно достукатися до наших зросійщених українців, щоб і в них обізвався, ожив той закуток розуму, де захована мудрість. Отоді всі ми, українці, заговоримо на своїй землі своєю мовою. На заході вона буде забур'янена сусідською польською, на сході — сусідською російською, але з допомогою нашої волі та справжньої української влади, яка в нас з часом неодмінно буде, ми виполемо бур'яни з нашої мови, а зі своїх душ — малоросійство”. І знову в цьому листі апеляція до народу: “Прошу тебе через газети, радіо, листи до владців і до професора А. Погрібного, підкажи мені і таким зраненим, як я, як збудити глухарів, як не допускати подальшої “штепселізації” нашого мовлення (були такі Штепсель з Тарапункою), як, виявляючи свою волю, бути кожному українцеві самим собою, а не попіхачем, пристосуванцем до не своєї мови чи виродком, який хоче в Україні другої державної мови”.

Тему необхідності масштабного руху під такою ж назвою “Спілкуймося українською” розвиває у своєму листі Леонід Пінчук з м. Миколаєва, який посилається, на жаль, на неназваного ним українця з Севастополя, котрий, як стверджує він, й ініціював цей рух. Зауважмо до речі: подібні рятівні для нашої мови ініціативи народжуються в найзросійщеніших краях держави.

Зокрема, у своєму зверненні до українців п. Пінчук закликає: “Спілкуймося між собою, шановні українці, українською мовою, допоможімо один одному в ололодінні нею та в її утвердженні.

Зробімо у цей спосіб шлях до об'єднання титульної нації та до стабільності в державі найкоротшим. І хай не зупиняють нас залякування якимсь націоналізмом або “насильственной украиизацией”, адже йдеться про поширення української мови серед українців, у чому мають бути зацікавлені всі свідомі громадяни нашої держави”. І далі — практичні речі: “Почнімо з простого, звертаючись українською мовою на вулиці, в метро, транспорті, офісі, магазині чи на ринку, у розмовах по телефону і т. д. Роз'ясніймо, що кожен українець має не тільки право вибору мови спілкування, а ще й обов'язок, відповідальність перед нацією, суспільством за рідну мову, яка без спілкування стане латиною”. “Нехай почують заклик “Спілкуйся українською” відомі в Україні люди — артисти, політики, спортсмени, науковці, вчителі й лікарі, представники влади й бізнесу: шановні, майте сміливість послугуватися українською послідовно, скрізь і щодня, адже з вами спілкується багато людей. Тож поширимо акцію “Спілкуйся українською” на всю Україну, зробімо її безтерміною доти, доки українська мова набуде такого поширення серед українців, як, наприклад, російська серед росіян”.

Заклик утверджувати державну мову ініціативою і силами самого українського народу, який, саморятуючись від денационалізації, повинен рішучістю самих же громадян послідовно вживати свою мову “як в особистому, так і в приватному побуті” (“це й буде найпромовистіший і найвиіршальніший референдум”) містить і переданий мені лист письменниці з Канади Лесі Храпливої-Шур.

Тобто і в цьому листі — та сама тема: спілкуймося українською. Тема, яка, можна сказати, вже виблена суспільством і чекає лише на те, щоб до її зреалізування дружно та об'єднано підключилося усе свідоме громадянство. Зрештою, хіба концертні програми групи Сашка Положинського в невеликих містах України — це не “Спілкуйся українською”? Або дедалі масовіша акція “Не ходити на фільми з російським перекладом”, мета якої — створити економічний тиск на дистриб'юторів, впевнених у тому, буцімто переклад фільмів українською мовою фінансово не вигідний, — це не внесок у розв'язання цієї проблеми?

Тобто для досягнення отого “Спілкуймося українською” розрізненими силами вже дещо робиться. Перетворити це на фронтальний та наймасштабніший рух — ось завдання.

Звичайно, існують різні способи захисту громадян своїх мовних прав. Ось нещодавно ЗМІ повідомили: не деінде, а в Луганську відсудив своє право вчитися українською мовою у тамтешньому університеті мешканець цього міста Сергій Мельничук, з чим і варто цього наполегливого та стійкого юнака, який не завагався витерпіти тривалу й тяжку судову тяганину, щиро привітати.

Я ж веду мову про спосіб, який не потребує ні якоїсь тяганини, ні часу — потрібне лише посилене рішучістю бажання долучитися власною позицією, власним прикладом, власним мовно-громадським чином до ось цього назрілого та необхідного — “Спілкуймося українською”.

Отже, геть байдужість! Геть вагання! Нехай додасться українського звучання на соборному українському просторі!

Невідомий автор. “Покрова Богородиці”

“Почуття любові до Батьківщини повинно бути у кожної людини — це підґрунтя успіху держави”.

Вони полягли за незалежність

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
м. Ірпінь Київської обл.

30 березня 1944 року на околиці Мигалок Бородянського району на Київщині у нерівному бою з енкаведистами загинуло дванадцять вояків УПА. Як пам'ять про цю трагічну подію тут встановлено кам'яний знак, а на могилі — хрест.

Цього року вшанування пам'яті героїв УПА організував голова Ірпінського міського об'єднання ВУТ “Промісвіт” ім. Т. Шевченка Микола Лабунський. Поет Володимир Березинець

прочитав власні вірші. Виступили також композитор Володимир Шумейко і землевпорядник Мигалківської сільської ради Оксана Назаренко.

На вшанування прибули козаки Козацького товариства Київщини, учасники організації “Тризуб”, представники громадськості, мешканці навколишніх сіл.

Раніше на такі заходи приїздили ветерани УПА з Коростеня. Але торік троє з них померло. Це покоління відходить, заповідаючи нам не забувати, що незалежність України оплачена кров'ю героїв.

Микола ПЕТРЕНКО,
м. Львів

Довгою центральною вулицею села Розгадова промчався загін вершників — молодих спадкоємців слави героїв — саме так починалися урочистості з нагоди відкриття пам'ятника односельцям, полеглим за Українську державність: Січовим Стрільцям, бійцям Української Народної Республіки, Карпатської Січі, ОУН-УПА. Молодь одного з найбільш національно свідомих галицьких сіл брала найактивнішу участь у боях усіх формувань. Не відступала у своїх переконаннях, після тимчасових поразок піднімалася знову, пролила молоду гарячу кров, гинула на бойовищах, у таборах, у вигнанні...

Саме звідси родом один із найгучніших співців стрілецької слави Роман Купчинський. Від хати, де він народився в родині місцевого священика, від спорудженого тут пам'ятника і розпочався урочистий похід під церковними хоругвами.

Процесія розтяглася майже на півсела — до місцевої школи, де постав новий пам'ятник. Автором обох пам'ятників став відомий український скульптор Петро Кулик разом з архітектором Костянтином Малирчуком (пам'ятник Р. Купчин-

СПІВЦІ СТРЕЛЕЦЬКОЇ СЛАВИ

ському проектував Володимир Блюсюк). Ім'я Петра Кулика відоме в Україні й за її межами. Варто згадати пам'ятники Іванові Підкові у

Львові, Черкасах і Каневі, Васильку Теребовлянському, Пилипові Коновалу, Андрієві Мельнику, Степанові Бандері — це на рідній землі. А за океаном — пам'ятник до тисячоліття хрещення України в Чикаго, Лесі Українці, Іванові Франку...

Пам'ятник борцям за Українську державність споруджували коштом Теодора Беша і його покійної дружини Анни. Сам Теодор приурочує це відкриття до знаменної дати у своєму житті: через кілька місяців виповниться сто років, як він побачив світ. Так, саме тут, де пізніше познайомився із Романом Купчинським, звідки вирушив у буремну дорогу: ще десятилітнім брав участь у славетних подіях Листопадового Чину у Львові. Відтоді став активним діячем українського визвольного руху: виконував організаційні функції на теренах трьох сусідніх повітів — Зборова, Золочева і Бережан. У воєнний час став учасником похідних груп під командування генерала Р. Шухевича. Роки підпільної борні, повоєнного лихоліття змінилися роками еміграції — до переїзду за океан очолював українську громаду Парижа. У Канаді

став одним з організаторів юнацького СУМу, робив пожертви на українські справи. Зокрема, саме він фінансував видання трьох томів Літопису УПА, заснував фундацію “Калина”, яка діє при університетах Івана Франка та Політехніки у Львові.

Теодор Беш, якому недуга не дала змоги взяти участь у цьому величому святі, звернувся до наймолодших земляків: “Сьогодні перед кожним з вас особливе завдання — зберегти, розвинути і зміцнити Україну. Пам'ятайте про це. На ваших плечах нелегка праця — у час економичної та політичної нестабільності нести знамено незалежності”.

На відкриття прибули гості з Тернополя, Львова, Зборова, Золочева, Бережан, хор ветеранів-повстанців із Червонограда, їхні побратими з інших міст. Із проникливим словом на відкритті виступив глава Української Греко-Католицької Церкви Любомир Гузар.

Упало покривало — і відкрився справді величний монумент. Сільський голова Марія Рак зачитала викарбуване на граніті: “Синам і дочкам України, які загинули в боротьбі з більшовицькими катами за Волю України”.

Свято тривало ще довго. Звучали пісні, салютом палахкотили в небі слова вічної клятви: берегти пам'ять полеглих борців за найдорожче для нас — Українську державність.

Закінчення.
Початок на с. 1.

“Вишневі ночі” (його демонстрували о шостій ранку), записала на касету і тепер усім своїм друзям у Москві показую”. Вона також говорила про боротьбу УПА як про війну справедливую. Нині, очевидно, в Москві цей фільм навряд чи показали б. Глядачі сприймають його позитивно, бо він зроблений художньо, на межі драми й мелодрами. Стрічку демонстрували в Росії, Казахстані — у Павлодарі, Астані, Алмати. У Караганді — українською мовою без перекладу.

Завдяки таким фільмам можна привернути увагу до цієї теми, переконати українців у тому, що це справді одна з найгероїчніших і найтрагічніших сторінок у нашій історії.

— **Над якими ще темами працюєте?**

— І в кінематографі, й у прозі переважають мої рідні Карпати, Гуцульщина. Я з села Кривополе Верховинського району Івано-Франківської області. Гуцули —

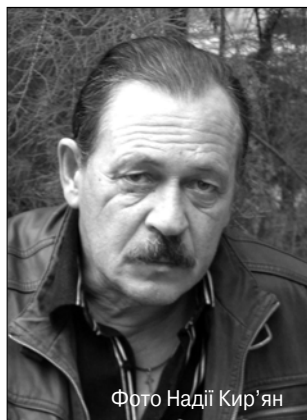

Фото Надії Кир'ян

суто гірське плем'я. Гуцульщина мене цікавила завжди.

Перший мій фільм — “Меланхолійний вальс” за творами Ольги Кобилянської. Трохи додав із щоденникових записів письменниці, які саме тоді було перекладено з німецької. Усе це сплелось у фільм, який поставив режисер Борис Савченко.

Є урбаністичні прозові речі, але їх менше.

— **Що потрібно, щоб тема УПА нарешті об'єднала націю, а не роз'єднувала?**

— Це буде лише тоді, коли матимемо нормальну українську владу на всіх рівнях.

Наприклад, Президент видав указ про широке висвітлення тематики УПА, зокрема про обшуквання виставок. У Києві є десятки музеїв, а виставок було лише дві: у нашому музеї й Музеї війни. І це в столиці!

Я їздив до Львова, до Музею національної боротьби. Нам позичили експонати, у київських колекціонерів зібрав деякі книжки, листівки тощо. Допомогла бібліотека імені Ольжича. Додали сучасні матеріали і зробили виставку в двох залах, демонстрували фільми про УПА. Друга виставка була в музеї, який чомусь досі називається Музей Великої вітчизняної війни. Вважаю, що це також один із міфів, який заважає нам правильно оцінювати і сьогодні-

ня, й історію, оскільки в цій війні Україна стала заручницею з одного боку сталінських планів, а з іншого — гітлерівських. Ця війна для України не була вітчизняною, це була світова війна, бо в найстрашнішому конфлікті брало участь багато країн.

Українську Народну Республіку на початку двадцятих років минулого століття по суті окупували. 22 червня

1941 року стався черговий епізод Другої світової війни, війська рейху рушили на Схід, для України це означало лише зміну одного окупаційного режиму на інший. Згодом знову повернувся попередній окупаційний режим.

Ми часто нарікаємо: і те не зроблено, й те, звинувачуємо Президента. Але є державні структури, які повинні працювати на Україну. Тоді й настануть зміни.

Спілкувалася
Надія КИР'ЯН

БУЛИ ГОЛОСОМ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Кілька днів тому в Будинку письменників на Банковій, 2 ми прощалися з Анатолієм Скрипником. Ерудит, інтелегент, прекрасний есеїст, ведучий програм Українського радіо. Зовсім недавно, у квітні, відзначив 60-ліття.

А 3 жовтня у Львові не стало Ігоря Римарука. Кажуть, за кілька днів до смерті його збила автівка. Президент Асоціації українських письменників, Шевченківський лауреат, багаторічний головний редактор “Сучасності”, високопотановитий поет і людина м'якої, незахищеної від жорстокостей світу душі — таким залишився у нашій пам'яті Ігор, який відійшов у засвіти п'ятдесятилітнім.

Вони були голосом української душі. Вони не встигли ще так багато написати про нас і для нас. Вічна пам'ять Лицарям пера!

КРОКИ ДО ЄДНОСТІ

Анатолій СКОРИК,
м. Слов'янськ Донецької обл.

Після публікації в газеті статті “Невизнані герої”, присвяченої діяльності ОУН, на адресу нашої школи надійшли відгуки людей, які висловлювали свою підтримку, ділилися враженнями про пережите. Отримуючи такі листи, розумієш, що в тебе є однодумці.

Нас запитували: “Чи є в авторів публікації корені в Західній Україні?” Відповідаю: немає, ми всі народилися в Донбасі — це наш рідний край, і ним пишаємося. Було прикро прочитати в одному з відгуків жителя Галичини, що в Донбасі багато зла. Категорично не згоден з такою думкою — на Донеччині багато людей, готових прийти на допомогу, підтримати у важкі часи. Серед них також багато патріотів України, просто поняття “патріотизм” наші громадяни сприймають і розуміють порізно.

Щоб об'єднати Україну, ми повинні відкинути зайві емоції, взаємні звинувачення та спробувати зрозуміти і сприйняти одне одного такими, якими ми є. Країну треба вести в майбутнє.

Нове покоління готове до об'єднання, але на заваді стає не минуле, а теперішнє — сучасна політика. Жоден політик не вартий того, щоб він став причиною суперечки в суспільстві. А наші недоброзичливці тим часом користуються розколом у країні, розпалюючи національну ворожнечу — це протистояння їм на руку. Ми — єдиний народ.

Отримавши той лист, я зрозумів, що більшість людей Західної України мало знає про наш край. Вони сприймають його таким, яким подають політики у своїх агітках під час виборчих кампаній. Об'єднують Україну на словах, а насправді — все навпаки.

Самотужки я вивчав історію Західної України 40-х років і відкрив для себе нові факти. У класі ми намагаємося спілкуватися лише українською. Нещодавно влаштували “круглий стіл” за участю вчителів, учнів, представників громадськості й політичних партій міста, а також ветеранів війни. Обговорювали питання патріотизму серед молоді. Незважаючи на симпатії до певної політичної сили, всі дійшли згоди, що почуття любові до Батьківщини повинно бути у кожної людини — це підґрунтя успіху держави. Усі громадяни повинні відстоювати свободу та незалежність.

Закликаю всіх небайдужих до долі України розпочати роботу для пізнання всієї нашої держави — її історії, культури, релігії та прислухатися до свого серця. Єднаймося — ми всі українці, незалежно від того, по який бік Дніпра живемо. Відчуття того, що ти син українського народу, нащадок великого козацького роду, повинно викликати гордість. Кому, як не нам — новому поколінню — будувати цю державу?! І хто, як не ми захистить її від зазіхань та відстоїть її інтереси?!

Ніна ШМУРІКОВА,
голова Хмельницького обласного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

Засновниками Подільської “Просвіти” були вчителі, лікарі, священники: Юхим Сіцинський, Кость Солуха, Сергій Іваницький, Йосип Доронович, Кирило Стиранкевич (літературний псевдонім Подоленко), Олексій Білоусов, Трохим Павловський, Анна Солуха, Олімпіада Пашенко, Віктор Приходько, Михайло Завойко, Віталій Стиранкевич. Її створили у жовтні 1905 року, а вже 4 травня 1906-го генерал-губернатор затвердив статут.

Подільці розпочали роботу із розповсюдження української літератури, заснування бібліотек, читалень, драматичних і хорових гуртків у губернії. Читали лекції, влаштовували виставки. Царський уряд перешкоджав цьому, але навколо товариства все одно гуртувалася інтелігенція, молодь.

Найтяжчі часи настали з початком війни 1914 року. Роботу призупинили, а згодом Подільську “Просвіту” разом з іншими осередками організації закрили. Проте іскра, яка живила Товариство, не згасла, й одразу після 1917 року воно відновило діяльність.

Попри перешкоди, перший період діяльності Подільської “Просвіти” (1905—1914) засвідчив, що українська справа лише набирає обертів. Заходи, які проводили перші просвітяни, справляли приємне враження на публіку, пробуджуючи національну свідомість. Титанічних зусиль до цього доклав перший голова “Просвіти” лікар Кость Григорович Солуха, який народився 17 травня 1861 року в селі Коритне Балтського повіту Подільської губернії.

Після відновлення “Просвіта” бере як найдіяльнішу участь у відкритті Кам'янецького Українського Університету; відкриває гімназію імені Руданського (яка згодом стала державною); ініціює відкриття гімназії для дорослих; засновує національний хор і дитячий садок. Протягом 1919 року завідує Шевченківським домом і театром при ньому; бере діяльну участь в українізації шкіл на Поділлі. Під час польської окупації товариство вступає у боротьбу з польською владою за українську школу й надає притулок у своєму помешканні трьом українським школам: гімназії імені Руданського, дівочій селянській гімназії та залізничній вищій початковій школі. Разом з товариством Українського Червоного Хреста “Просвіта” влаштувала безплатну амбулаторію, утримання якої взяло на себе товариство Червоного Хреста, а “Просвіта” надала помешкання. Крім цього, товариство займалося й видавничою діяльністю.

Отже, після 1917 року просвітницький рух на Поділлі стає масовим завдяки національній активності просвітян. Якщо 1914 року Подільська “Просвіта” нарахувала лише 150 членів, то 1919-го існувало вже 203 осередки. Зростанню національної свідомості поділяни сприяли й военні події (територію Поділля проходили фронти), утиски самодержавства, пізніше — німецької та польської влади. Люди шукали можливості зберегти Україну від поневолювачів. Тому й зростає патріотичний дух, який витав довкола “Просвіти”. Ця громадська організація перебувала поза впливом будь-яких партій, ідеологічних течій. Просвітяни не надто переймалися політикою, бо, за статутом 1906 року, “товариство має на меті допомогу культурно-просвітньому розвитку українського народу на Поділлі”.

Повернувшись із фронту, наслухавшись агітаторів усіляких партій, колишні солдати охоче приставали до гурту просвітян, щоб розбудовувати власну державу. Найактивнішою була молодь, бо прагнула соціальних змін. Так, якщо у першому періоді своєї діяльності просвітянські лави поповнювала інтелігенція, духовенство, то в другому (1917—1923) — малописьменні робітники й селяни.

БУЛО НЕЛЕГКО ЗА БУДЬ-ЯКОЇ ВЛАДИ

Коли до влади остаточно прийшли більшовики (листопад 1920 р.), то встановили нові порядки. Роботу товариств спершу контролював ревком, а згодом просвітянські осередки підпорядковують підвідділам позашкільної освіти територіально-повітових відділів народної освіти під патронатом політосвіткому (Кам'янецький політично-освітній комітет очолював поет Іван Дніпровський-Шевченко). Усі осередки проходили перереєстрацію з дозволу політосвіт-

Антон Шумлянський (1920—1923). Секретарями “Просвіти” працювали В. Стиранкевич, В. Січинський. Павло Бутовський був заступником голови (1918—1920).

Після відновлення “Просвіти” Хмельницьке обласне об'єднання очолювали письменники Микола Магера (1989—1990), Василь Горбатюк (1990—1994), Віталій Мацько (1994—2004), Ніна Шмурікова-Гаврилук (з 2005 року).

Просвітнянська робота давалася нелегко за будь-якої влади: за царського режиму, за правління Директорії, і врешті-решт “Просвіта” зовсім припинила свою діяльність за більшовиків. Висновок однозначний: нас, українців, кожна влада хотіла якнайшвидше ополучити, змодернізувати, зрусифікувати, потурчити, понімежити. “Просвіта” заважала окупантам, бо стояла на захисті національних інтересів українського народу.

Документи про Подільську “Просвіту” розпорошені по різних архівах, ад-

Хмельниччини. Матеріали про просвітнянські осередки північних районів зберігаються в Житомирі, а центральних і східних районів — у Державному архіві Вінницької області.

Просвітяни Хмельниччини на початку 90-х знову розгорнули діяльність, беручи за основу надбання попередників.

Нині активно діють просвітяни м. Шепетівки (голова Галина Островська), районних об'єднань: Дунаєвського (Валентина Байталюк), Чемеровецького (Світлана Павлишина), Старосинявського (Любов Сердуніч), Полонського (Роман Пелих), Летичівського (Емілія Кондратишина), Вінковецького (Світлана Саврій), Деражнянського (Ольга Ковпак), Ізяславського (Василь Кравчук), села Пасічна Старосинявського району, де працюють вчителі-ентузіасты Ігор та Тетяна Русини, Хмельницького (голова Зоя Діденко).

До просвітнянської роботи активно долучається молодь. Переможцями конкурсів у Києві стали юні просвітяни Юлія Вознюк (Дунаївці), Ірина Статко (село Кочубіївка Чемеровецького району).

Обласне об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка налагодило зв'язок з українцями діаспори. В середині 90-х років багато книжок подарували просвітяни з Чикаго (голова товариства Віра Боднарук).

Упевнено йдучи шляхом, проторованим попередніми поколіннями, нині обласне об'єднання просвітян визначає загальні проблеми рідного краю й України, прагне брати активну участь у їхньому розв'язанні. У тісній співпраці з органами влади, управлінням культури і туризму, бібліотеками, навчальними закладами “Просвіта” постійно на передньому плані щоденних звершень. Беремо найактивнішу участь у Шевченківських заходах — у Хмельницькому, у селі Гвардійському (Фельдштин) Хмельницького району; в заходах, пов'язаних із словом, з книгою — урочисте відкриття тижня дитячої книги в селі Лисогірка Летичівського району “Мандри книжковим всесвітом”. Провели цікаву зустріч із письменниками в одній із бібліотек районного містечка; організували популярні конкурси — “Найкращий читач України”, на кращу ілюстрацію, власний вірш, оповідання; Всеукраїнську науково-практичну конференцію “Просвіта” в духовно-культурному піднесенні України” в Хмельницькому і районну “Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі” у Старокостянтинові. У радіопередачах розповідаємо про діяльність “Просвіти” чи про дитячу літературу краю. Організовуємо зустрічі з учнями гімназії у Старокостянтинові, студентами Хмельницької педагогічної академії чи з допитливими маляками у дитсадку; традиційні читання — Булаєнківські на Красилівщині чи Ахматівські у Слобідці-Шемхівській тощо.

2006 року на Поділлі відбулися ювілейні свята, конференції — заходи з нагоди 100-річчя Подільської “Просвіти”.

Отже, Кам'янецька, а пізніше Подільська “Просвіта” — одна з найстаріших в Україні. Навколо неї гуртувалися свого часу всі передові українські сили Поділля. Поважна громадська організація відіграє важливу роль у збереженні та примноженні духовних скарбів українського народу, захисті національних інтересів на крутих поворотах історії. Ми не повинні цього забувати.

...Прочитайте знову
Тую славу. Та читайте
Од слова до слова,
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть...

та й спитайте
Тойді себе: що ми?..
Чиї сини? яких батьків?

У нас шляхетна мета — утвердження державної української мови, розвиток національної культури, відродження історичної пам'яті, формування національної свідомості та піднесення духовності й добробуту українського народу. Ось чому “Просвіта” так довго живе. І житиме, доки рідний край, Україна потребуватиме безкорисливих звершень в ім'я гідної долі.

Козацьке свято на день
Покрова Пресвятої Богородиці

кому. Добирали кадри й проводили будь-які заходи тільки з дозволу політичного комісара. Однак, як свідчать документи, радянська влада переслідує просвітян, а 1923 року й зовсім припиняє роботу “Просвіти”.

Членами Подільської “Просвіти” були відомі в Україні діячі-мовознавці Григорій Голоскевич (село Супрунківці), Степан Дложевський, Федір і Антон Шумлянські, Сергій Іваницький, мистецтвознавець Віктор Приходько, Володимир Січинський, батько адмірала флоту Микита Горшков, письменники Григорій Костюк, Володимир Герасименко, Микита Годованець. Подільське крайове товариство “Просвіта” очолювали лікар Кость Солуха (1906—1917); вчителі Євген Шманкевич (1918—травень 1919), Євген Кондрацький (1919—1920),

Вшанування пам'яті Лесі Українки

же нашу область створено 1937 року, а “Просвіта” діяла до 1923-го. Тож у Державному архіві Хмельницької області та частково міському (Кам'янець-Подільський) збереглися документи про діяльність “Просвіти” лише південних районів сучасної

Церква Св. Покрови XVII ст.

Романа КОБАЛЬЧИНСЬКА,
старший науковий співробітник,
заслужений працівник культури України
Фото автора

Свято Покрова Пречистої Діви Марії найбільш шановане на честь Богородиці. Його встановлено в пам'ять чудесного врятування Царгорода від сарацинів. Таке трапилось і в на-

СВЯТО ПОКРОВИ В ПИРОГОВІ

шій історії, коли Пречиста Діва врятувала славний Почаївський монастир від турків.

Запорозькі козаки, йдучи в похід, брали з собою ікону Божої Матері, яку вважали своєю заступницею. Церква Святої Покрови була їхнім головним храмом. Вояки УПА також вважали Матір Божу своєю покровителькою, тому щорічно урочисто відзначали це свято.

На честь Покрови в Україні засновано чимало містечок, сіл, хуторів, збудовано й освячено храмів.

У Музей народної архітектури та побуту України НАН України 1974 року перевезли церкву Покрови із села Канори Закарпатської області, яку споруджено 1792 року в с. Плоскому (тепер Свалявський р-н Закарпатської обл.). Храм належить до лемківського типу церков, це традиційний зразок народної монументальної архітектури, розповсюдженої на Закарпатті у XVIII ст.

Згідно з традицією, в Музеї щороку відбувається свято Покрови, яке розпочинається святковою літургією, обходом церкви за хоругвами та водосвяттям.

Церкву на храмове свято прикрашають смерековими “китицями”, гірляндами, вінками, хрестами, рушниками, стрічками та розмальованими свічками “трійцями”.

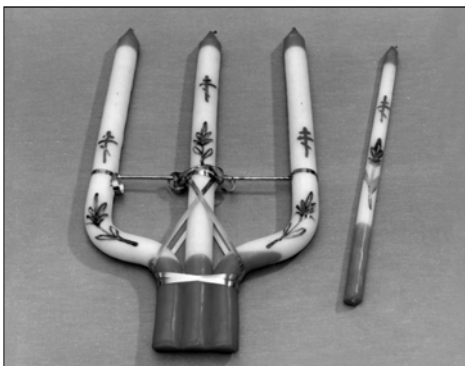
Після служби Божої — виступи фольклорних колективів, які розпочинають лірники та кобзарі. Виконують псалми, канти на честь Богородиці.

Святковий настрій створюють, співаючи народні пісні, фольклорні гурти: “Лемки Києва”

автентичні колективи з Київщини “Ісайківські козаки”, “Лютізка левада” знайомлять відвідувачів зі звичаями козаків на свято Покрови.

Храмові традиції на Закарпатті багаті та самобутні. Так, під церквою Покрови відбувається святковий “кормаш” — ярмарок, де можна придбати вироби народних майстрів: обрядове печиво медяники, рушники, ікони, закарпатські мальовані свічки. На Закарпатті й досі побутує промисел — свічникярство. Місцеві свічкарі відливають церковні та храмові свічки, прикрашаючи їх розписом. За формою найбільш вишукані свічки — “трійці”, що їх виготовляють за особливою технологією.

Святкування продовжується у спілкуванні з народними майстрами на майстер-класах з виготовлення закарпатської народної іграшки, кераміки, лозоплетіння та народними забавами у виконанні Закарпатського,

Закарпатські мальовані свічки

Львівського, Івано-Франківського, Лемківського земляцтв, спілок молоді (СУМ), “Пласту” та дитячого фольклорно-етнографічного театру “Левенятко” Львівського земляцтва.

Отже, під час святкування Покрови відвідувачі можуть долучитися до звичаїв і традицій, характерних для проведення храмового свята на Закарпатті, глибше пізнати особливості народної культури.

Музей народної архітектури та побуту України НАН України та Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка запрошують 12 жовтня 2008 року об 11:00 на традиційне свято Покрова Пресвятої Богородиці, яке відбудеться в експозиції “Закарпаття”.

У програмі — літургія в церкві Святої Покрови зі святочним обходом церкви і водосвяттям — 11:00.

Виступи фольклорних колективів “Червона калина”, “Криниченька”, “Левенятко”, “Лемки Києва”, хору “Гомін”, “Благодать натхнення”, співачки Руслани Лоцман та гурту кобзарів і лірників із с. Стрітівка — 12:30 — 14:30.

Працюватиме традиційний ярмарок.

Діятиме виставка “Закарпатська трійця”.

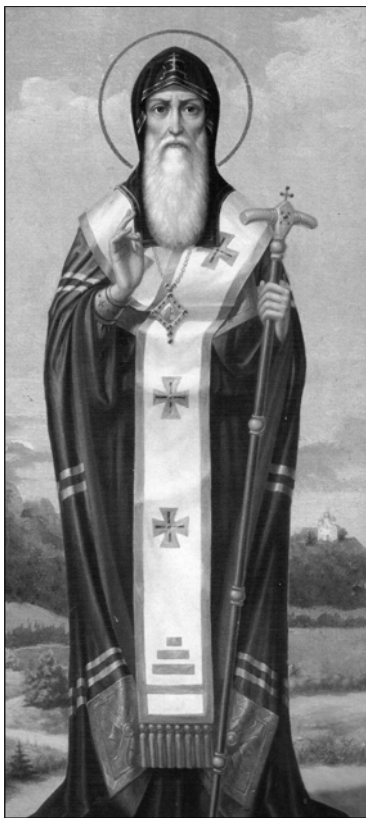
Борис САМБОР,
секретар Свято-Благовіщенського братства
при Покровській церкві,
м. Київ

Після Святого Хрещення Русі-України протягом шести десятиріч Київську кафедру очолювали митрополити-греки, вихідці з Візантії. У Київ їх призначав Константинопольський Патріарх. Хоч і висвячували їх у Царгороді, в управлінні Київською митрополією вони були незалежними. Їхні рішення не підлягали затвердженню Патріарха, попри те, що Київська митрополія перебувала у прямому підпорядкуванні Константинопольському патріархату.

На той час Київською державою уже вдруге (з 1019 року) управляв син рівноапостольного князя Володимира великий князь Київський Ярослав Мудрий. Про розквіт християнської віри за роки його князювання преподобний Нестор-літописець у “Повісті минулих літ” під роком 1037 пише: “І при нім стала віра Християнська плодитися в Русі, і розширяться, і чорноризці стали множитися, і монастирі почали з’являтися. І любив Ярослав церковні установи, і попів любив він велико, а понад усе любив чорноризців. І до книг він мав нахил, читаючи (їх) часто вдень і вночі”.

Але в середині XI ст. князь Ярослав три роки перебував у стані безуспішної війни з Візантією. Саме тоді, 1048 року, помер митрополит-грек Феопемт, і Київська кафедра стала вільною. Ці сумні події й дали можливість реалізувати давно назрілу потребу призначення на митрополита місцевого священнослужителя-українця.

Про це й пише преподобний Нестор-літописець під роком 1051: “Поставив Ярослав русина Іларіона Митрополитом Русі у святій Софії, зібравши єпископів... Коли боголюбивий князь великий Ярослав уподобав (село) Берестове і церкву Святих апостолів, суцю тут, і попів многих надбав, то між них же був пресвітер на ім’я Іларіон, муж благий, і книжний, і пошник. І ходив він із Берестового на Дніпро, на пагорб, де нині старий монастир Печерський, і тут молитви діяв. А був ліс тут великий, і викопав він

тут печерку малу, двосаженну, і, приходячи з Берестового, одспівував (церковні) часи і молився тут Богу потай. Потім же вложив Бог князю в серце (добрий намір): поставив він його митрополитом у святій Софії, а ся печерка так осталася”.

Та не просто та печерка там залишилася, вона стала першим прихистком преподобному Антонієві, засновнику нової Печерської обителі, коли він повернувся зі Святої Гори Афон. Отож невдовзі на цьому місці постав знаменитий на весь світ Києво-Печерський монастир.

Відомостей про життя митрополита Іларіона до нашого часу надійшло дуже мало. Вірогідно, що народився він у кінці X ст. і навчався в школі, яку заснував у Києві рівноапостольний князь Володимир. Навчався в Константинополі, в школі при храмі 40-мучеників Севастійських. У другій чверті XI ст. уже був пресвітером церкви Святих Апостолів при літній великокняжій резиденції в селі Берестові під Києвом.

ЧЕРНЕЦЬ І ПИСЬМЕННИК 28 вересня — Іларіона, митрополита Київського

У довір’я князя Ярослава Мудрого Іларіон увійшов досить швидко, став йому найближчим радником, тому вибір його на митрополита був не випадковим. Після завершення військових дій з Візантією, які для князя Ярослава були фактично поразкою, Іларіон став виразником нового ставлення Київської Церкви до Константинопольського патріархату. Крім усього, він був визначним проповідником і першим помічником князя в церковно-будівничій справі.

Митрополит Іларіон освячував побудований Ярославом Мудрим поряд із Софійським собором у Києві Свято-Георгіївський храм. Цей день Українська Православна Церква святкує 9 грудня.

Проте після смерті Ярослава Мудрого 1054 року літописи більше не згадують про митрополита Іларіона — можливо, його усунули від управління Київською митрополією, адже вже 1055 року натрапляємо у літописах на ім’я нового митрополита Київського Єфрема, знову грека.

Слід зауважити, що існувала думка, наприклад, архієпископа Волинського і Житомирського Модеста, що митрополит Іларіон і схимник Іларіон, що спочивав в Дальніх печерах, — одна особа. А ще Іларіона ототожнювали з ігуменом Києво-Печерським Никоном.

Зупинимось на літературній діяльності митрополита Київського Іларіона — на тому, чим найбільш відомий він у наш час. Коротка назва головного його твору — “Слово про закон і благодать”. Написано його 1049 року, тобто до вступу Іларіона в митрополитичий сан. Автор цієї статті користувався перекладами “Слова” сучасною українською мовою, який здійснили митрополит Канадської Церкви Іларіон (Іван Огієнко), а також Володимир Кречотень та Василь Яременко.

За мистецьким рівнем “Слово про закон і благодать” уже тоді стало поряд із найкращими візантійськими церковними творами. Але передусім це була своєрідна програма для тодішніх священнослужителів Київської Церкви, поборників церковної автокефалії. Висловлені у творі ідеї мали велике значення й для самої держави — Київської Русі-України.

“Слово про закон і благодать” складається з трьох основних частин: зіставлення Старого і Нового Заповіту, тобто закону і благодаті; похвала поширенню християнства, особливо на Русі; похвала Володимиру Святославовичу, його синові Ярославу та народу руському.

У першій частині автор розглядає переваги Нового Заповіту над Старим, показує, що закон, даний через Мойсея, лише на відповідний час, щоб підготувати людей до прийняття благодаті. Царство благодаті засяяло для нас з народження Ісуса Христа, і тоді закон мав відійти, адже він був призначений для біологічної сутності людини, а благодать — для духовної. Іларіон стверджує, що суть розвитку людської історії полягає в тому, що закон і благодать протилежні одне одному. Закон був лише для іудейського народу, його змінила благодать, призначена для всього людства, а не для богообраних. Іудей Ісуса Христа не прийняли, бо людям не відкрита благодать через дотримання закону: “Відійшло-бо світло місяця, коли засяяло сонце, так і закон, коли благодать з’явилася. Іудей-бо при свічі закону шукають собі оправдання, християни ж при благодатнім сонці спасіння собі знаходять... Християнське спасіння благодатне й щедre і шириться на всі краї землі”.

Про поширення християнства, про місце окремих народів у за-

гальній історії людства на прикладі народу Русі-України йдеться в другій частині. “Слово” Іларіона стверджує рівність між усіма народами, що населяють Землю, — законсмірний акт Промислу Божого. Даючи оцінку “Слову про закон і благодать” Іларіона, визначний історик XX ст. Михайло Брайчевський наголошує на тому, що твір присвячений темі самоствердження Русі-України як великої нації й великої держави.

Третя частина присвячена возвеличенню київського князя Володимира. У ній автор стверджує, що князь гідний похвали на рівні з апостолами. Іларіон також порівнює його з імператором Риму Константином, підкреслює вселенський характер його просвітницької місії серед народу. Похвала князю Ярославу стосується його переходу від іудаїзму до християнства, просвітницької діяльності та як визначного будівничого Києва.

Завершується “Слово про закон і благодать” “Молитвою до Бога усієї землі нашої”, в якій Іларіон просить Його охороняти отару Свою від нападів і спокус, від голоду та всякої скорботи, від нападу чужинців і дарувати нашому народові радість душевну й тілесну, мир та благоденство.

Окремі фрагменти цієї молитви актуальні й для нашого сьогодення: “...продовж милість Твою на людей Твоїх... мир утверди, ворожі країни усмири... князями нашими постраши сусідні країни, боярам пошли мудрості... церкву Твою плекай — багатство своє бережи”.

Ще в XV ст. цю молитву без скорочень використовували у церковних відправах.

“Слово про закон і благодать” — зразок церковної літературної майстерності високого рівня. Перу Іларіона, вважають дослідники, належить також Печерський ізвод 1037 року та твір “Оповідання віри”.

Пам’ять преподобного Іларіона, митрополита Київського, відзначають ще другої неділі Велико-го посту.